

AZ EGYETEMISTÁK ÉS FŐISKOLÁSOK MAGYARORSZÁGON, 2015

SZABÓ ANDREA

Aktív Fiatalok Magyarországon Kutatócsoport

*Az egyetemisták és főiskolások Magyarországon, 2015.
University and College Students in Hungary, 2015*

© SZABÓ ANDREA, 2015

© BELVEDERE MERIDIONALE, 2015

Minden jog fenntartva! All rights reserved!

*A Jelentés az alapját képezi a Heinrich Böll Alapítvány által megrendelt,
2015 decemberében megjelenő tanulmánykötetnek.*

*A kutatás stratégiai partnere a Hallgatói Önkormányzatok Országos
Konferenciája (HÖÖK)*

Szakmai lektor: Bauer Béla

Olvasószerkesztő: Gyimesi Péter

Fordította: Pinczés Bálint

A borítóterv és tördelés: Kerekes Tamás

Kiadja: Belvedere Meridionale, Szeged

szerk@belvedere.meridionale.hu

www.belvedere.meridionale.hu

Felelős kiadó: Dr. Jancsák Csaba

BELVEDERE
MERIDIONALE

ISBN 978-615-5372-33-9 [print]
ISBN 978-615-5372-34-6 [online PDF]

TARTALOM

TARTALOM	3
ELŐSZÓ	5
Köszönetnyilvánítás	6
A 2015 ÁPRILISI KUTATÁS LEGFONTOSABB EREDMÉNYEI	7
Társadalmi helyzet	7
Nem magyarországi munkavállalás, letelepedés	7
Politikai attitűdök, politikai preferenciák	8
Társadalmi, politikai részvétel	8
A NAPPALI TAGOZATOS HALLGATÓK TÁRSADALMI ÖSSZETÉTELE	11
Alapadatok	11
Anyagi háttér	13
Jövőkép	19
Magyarországi munkavállalás	20
NEM MAGYARORSZÁGI TANULÁS, MUNKAVÁLLALÁS ÉS MAGYARORSZÁGON KÍVÜLI LETELEPEDÉS	25
Nem magyarországi tanulás	26
Korábbi külföldi munkavállalás	28
Külföldi munkavállalási tervek	28
Külföldi letelepedés	32
POLITIKAI ORIENTÁCIÓK, PREFERENCIÁK	33
A politika megítélése	34
Politikai pártpreferenciák	38
Demokráciához való viszony	44
Politikai ideológiai kötődés	49
A politikai részvétel egyes dimenziói	50
Szervezeti kötődés	50
Direkt demokratikus akciókban való részvétel	52
A KUTATÁS MÓDSZERTANA	55
ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	57
IRODALOM / BIBLIOGRAPHY	59

ELŐSZÓ

Elkészült az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatócsoport¹ egyetemista, főiskolás vizsgálatának harmadik adatfelvétele.

A kutatócsoport 2011 vége óta két évente monitorozza a **magyar nappali tagozatos egyetemisták és főiskolások politikai, közéleti érdeklődését, politikai gondolkodását, magatartását és politikai profilját**. Az első két vizsgálati etapból gyorsjelentés és tanulmánykötet is készült (SZABÓ 2013, SZABÓ 2014).

A jelenlegi, harmadik adatfelvétel módszertana alapvetően módosult az előző, 2013 tavaszi vizsgálatához képest.² 2015. április folyamán egy **800 fős ún. kvóta mintán alapuló, teljes egészében személyes** kérdéses zajlott, **a magyarországi egyetemeken és főiskolákon. Az eredeti kvóta mintát** ún. szigorított véletlen séta metodológiájával **közelítettük a véletlen mintavételi eljárásokhoz**. Egyetemi-kari hovatartozás, képzési szint és nem szerint minden képzési helyszínről pontosan olyan arányban kérdeztünk hallgatókat, amilyen a teljes populációbeli arányuk. Úgy véljük, hogy az adatfelvétel módszertanában bekövetkező változás hatással lehet bizonyos válaszok megoszlására, ugyanakkor annak mértékére vonatkozóan nincsenek becsléseink.

Az alábbi elemzés a vizsgálat legfontosabb eredményeit mutatja be tematikus formában. Az elemzések során az adatokat néhány fontos szociodemográfiai dimenzió (nem, állandó lakhely szerinti település típusa, apa iskolai végzettsége) mentén elemezzük, és ahol tartalmilag indokolt, közöljük az előző hullám adatait is.^{3,4}

A Jelentés műfajából adódóan nem pótolja az alaposabb szociológiai elemzéseket. A tudományos mélyelemzéseket az év második felében nyilvánosságra kerülő kötetben tesszük közzé. A Jelentés adatai kisebb mértékben, de eltérhetnek a későbbi tanulmányokban közölt eredményektől.

A kutatás stratégiai partnere a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája. A Jelentés kiadását a Heinrich Böll Alapítvány támogatta.

„Innen már csak feljebb van...”

**Interjúrésztlet, Edit
Budapest**

„A politikai elit nem érdekelt abban, hogy az ifjúságot megnyerje magának, illetve sokkal inkább érdekelt a nyugdíjas rétegek megszólításában. Nyugdíjasoknak és fiataloknak szóló diskurzus egy párt kommunikációjába nem fér bele, mert gyakran ellentétbe kerülnek egymással. Azt is érzékelem, hogy a politikusok nem értik meg a fiatalokat és a fiatalok gondjait. Egyre többet beszélnek arról, hogy milyen sok fiatal hagyja el Magyarországot és mennyire nem látják itt a jövőjüket. Ahogy erre ez a kormányzat vagy bármelyik párt reagál, én azt érzem, hogy fogalmuk sincs, hogy itt mi van.”

**Interjúrésztlet, Miklós
Budapest**

1. Az Aktív Fiatalok Magyarországon Kutatócsoport 2009 óta működő ifjúságkutató munkaközösség felrészítésével jött létre 2011 tavaszán. Célunk, hogy minél szélesebb ismeretekkel szolgálhassunk napjaink fiataljairól – elsősorban közelethez, politikához fűződő viszonyokról.

Az Aktív Fiatalok Kutatócsoport tagjai társadalomtudományokkal (politológia, pszichológia, szociológia) foglalkozó kutatók, doktorjelöltek. A csoport vezetője Szabó Andrea PhD. Tagjai Róna Dániel PhD, Oross Dániel és Keil András, doktorjelöltek. A kutatócsoporthoz csatlakoztak Csózik Rita és Kovács Tamás doktoranduszok.

2. A 2011/2012-es kutatás módszertanáról lásd: RÓNA–SZABÓ 2012, a 2013. évi vizsgálatról pedig SZABÓ 2014.

3. A dokumentumban csak olyan leíró-statisztikai módszerekkel készített adatokat közlünk, amelyeknél a hipotézisvizsgálat szignifikáns összefüggésre utal.

4. A Jelentésben közlésre kerülő interjúrésztletek módszertanáról részletesen lásd a „Kutatás módszertana” című alfejezetet.

Köszönetnyilvánítás

Kutatássorozatunkban tehetséges és lelkes BCE-s és ELTE ÁJK-s politológus hallgatók sora vett részt, akiknek ezúton kívánunk köszönetet mondani. Külön köszönjük Csécsiné Máriás Emőkének, az EMMI munkatársának, hogy rendelkezésünkre bocsátotta a legfrissebb felsőoktatási statisztikákat. Köszönjük továbbá az MTA TK PTI Politikai Viselkedés Osztály tagjainak, hogy értékes tanácsaikkal járultak hozzá a Jelentés elkészítéséhez.

A 2015. ÁPRILISI KUTATÁS LEGFONTOSABB EREDMÉNYEI

Társadalmi helyzet

A korábbi kutatási hullámaink adataihoz hasonlóan a 2015. áprilisi felmérésben is azt tapasztaltuk, hogy igen szerény a hallgatók társadalmi mobilitása: a családi háttér (szülők iskolai végzettsége) és a lakóhely nagyban meghatározza azt a képzési szintet, ameddig eljuthat a hallgató. Erős befolyással van a származás a szubjektív anyagi helyzetre és ezen keresztül a jövőképre, a vélt karrierperspektívára is. Sokkal nagyobb arányban számíthatnak a szüleik anyagi támogatására azok, akik diplomás családban és Budapesten nőttek fel. Ugyanakkor a szociális támogatással, a tanulmányi ösztöndíjjal, a diákhitellel, és esetenként az egyetem, főiskola melletti munkavállalással azért van lehetőség a hátrányok legalább részbeni kompenzálására.

Nem magyarországi munkavállalás, letelepedés

A hallgatók 63 százaléka jelezte, hogy rövidebb ideig, 52 százaléka, hogy hosszabb ideig vállalna munkát külföldön, 37 százalék pedig külföldön szeretne letelepedni. Noha két évvel ezelőtt nem szó szerint így kérdeztük, akkor minden negyedik hallgató tartotta valószínűnek, további hét százalék pedig biztosnak, hogy külföldön fog élni. Tehát óvatosan kijelenthetjük, hogy a tartós kivándorlási hajlam növekedett valamelyest az elmúlt két évben az egyetemisták és főiskolások között. Az eredmények egyébként magasabb kivándorlási potenciált jeleznek, mint, amit Társadalmi Kutatás 2015. áprilisi adatfelvétele a teljes ifjúsági népességre (18–29 évesek) mért.

Hogy a kérdőíves válasz milyen komoly szándékot tükröz, azt nem tudhatjuk, mindenesetre az „elvágyódó” hallgatók nem jelentéktelen része már konkrét előkészületeket is tett (információ-gyűjtés, szállás keresése, stb.). Az ideiglenes és a tartós migrációs kedvet is fokozza a nyelvtudás és a már meglévő külföldi munka- és tanulási tapasztalat. A saját jövőjüket bizonytalannak látó és elhelyezkedési lehetőségeiket kedvezőtlennek ítéelő hallgatók közül is többen jelezték, hogy külföldön képzelik el a jövőjüket. Nem függ össze viszont az elvándorlási szándék a társadalmi háttérrel. Szinte egyforma arányban terveznek kivándorolni jómódúbbak és szegényebbek, diplomás családból érkezők és elsőgenerációs értelmiségiek. A kistelepelesen élő, vallásos, és kormánypárti szavazók migrációs hajlandósága érezhetően kisebb, ám a pártpreferencia csak igen enyhe magyarázóerővel bír.

Politikai attitűdök, politikai preferenciák

A hallgatók politikai kiábrándultsága tovább nőtt: a „politika” szóról még az eddigieknél is nagyobb arányban asszociálnak negatív fogalmakra, különösen a korrupcióra; a politikai érdeklődésük és a választási részvételi hajlandóságuk is csökkent a két évvel ezelőtti szinthez képest.

Bizonyos mértékig a pártpreferenciák is jelzik az egyre nagyobb csalódottságot: a hagyományos pártok (Fidesz és a baloldal) nemcsak a teljes népességbeli arányukhoz képest, hanem a két, illetve négy évvel ezelőtti adatfelvételünkhöz képest is lényegesen rosszabbul szerepeltek az egyetemisták és a főiskolások között. Jelentősen emelkedett ugyanakkor a Jobbik és az LMP támogatottsága: utóbbi a nagyvárosokban és Budapesten, a Jobbik pedig már szinte mindenhol (de elsősorban vidéken) képes volt becsatornázni a proteszt-szavazatokat. A pártot választani tudó hallgatók 35 százaléka a Jobbikot, 25 százaléka az LMP-t, 21 százaléka a Fideszt támogatná, míg a baloldali pártokra (MSZP, DK, Együtt, PM) együttvéve is csak 14 százalékuuk voksolna.

A Jobbik szimpatizánsainak többsége férfi, alapképzésre jár, kistelepülésen él, elsőgenerációs értelmiségi, és a maga módján vallásos. Az LMP-ek jóval nagyobb arányban kerülnek ki a női, a nagyvárosi, a magasán képzett családból származó, mesterképzésre vagy doktori képzésre járó, nem vallásos hallgatók közül. A fideszes hallgatók legkarakteresebb jellemzője a vallásosság, a jövőjükkel kapcsolatban magabiztosabbak, és sokan közülük osztatlan (jogi, orvosi) képzésre járnak. A baloldali hallgatók kevésbé vallásosak, nagyobb arányban rendelkeznek diplomás szülőkkel, többségük nő, nagyvárosi. Hangsúlyozzuk azonban, hogy ezek az összefüggések csak átlag feletti reprezentáltságot, nem kizárólagosságot jelentenek: különösen az előretörő Jobbikra és LMP-re jellemző, hogy többféle társadalmi csoportban is magas a támogatottsága.

Társadalmi, politikai részvétel

A hallgatók társadalmi részvétele szinte pontosan ugyanazon a szinten áll, ahol két éve: 40 százalékuk semmilyen civil–közéleti szervezethez nem kapcsolódik. A legnépszerűbb választás a közéletinek aligha minősülő sportegyesületi kötődés (27%). Szakmai–tudományos szervezetnek 19, kulturális–hagyományőrző csoportnak 17, egyházi szervezetnek 17, hallgatóinak 14, környezetvédelminek pedig 10 százalék tagja. Az egyházi intézménybe járók és a magasabb képzési szinten tanulók nagyobb arányban tagjai civil szervezeteknek, ám pártpreferencia szerint nem tapasztaltunk érdemi eltéréseket.

Az úgynevezett direkt demokratikus részvételi formák összesített gyakorisága sem változott érdemben az utóbbi két év folyamán a hallgatók körében. Észrevehető elmozdulások történtek ugyanakkor az egyes részvételi formákban: tüntetésen jóval kevesebben vesznek részt (20%), viszont „divatba jött” a civil–közéleti szervezeteknek történő pénzbeli adományozás (28%). A tiltakozó petíciók aláírása és az aláírásgyűjtés változatlanul a legnépszerűbb részvételi formák között található (29, illetve 27%-kal). Végül, minden ötödik hallgató jelezte, hogy kapcsolatba lépett már politikussal vagy politikai okokból bojkottált egy terméket.

A NAPPALI TAGOZATOS HALLGATÓK TÁRSADALMI ÖSSZETÉTELE

Alapadatok

Az Aktív Fialok Magyarországon Kutatócsoport 2015. áprilisi kutatása során a magyar nappali tagozatos hallgatók közül az alapképzésre (BA/BSc), az osztatlan képzésre, a mesterképzésre (MA/MSc) és a doktori/DLA-képzésre járókat vizsgálta. A felsőfokú szakképzés nem diplomát adó képzési szint, így nem tárgya vizsgálatunknak.

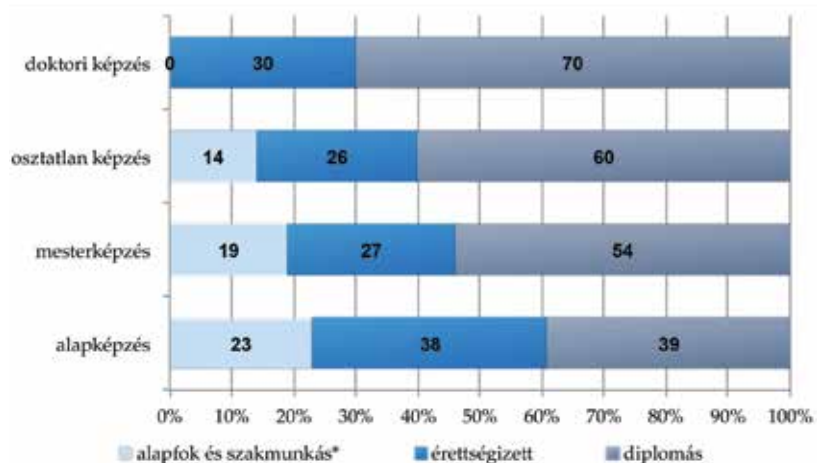
A vizsgált hallgatók 73 százaléka jár alapképzésre, 14 százaléka osztatlan képzésre, 11 százaléka mesterképzésre, míg 2 százaléka doktorandusz hallgató. Az alapképzés 3 éves, a mesterképzés épül további 2 évvel. Ez felel meg az ún. Bologna-rendszernek. Osztatlan képzésre – többek között – a jogász hallgatók, az orvostanhallgatók, akiknek nem válik szét a képzésük 3+2 évre, hanem egy egységes, minimum 5 éves képzési szisztémában tanulnak. A képzési szerkezet csúcspontján a doktori/DLA-hallgatók találhatók, akik főiskolán nem, csak egyetemen szerezhetik meg tudományos fokozatukat.

A felsőoktatás számos komoly törésvonala, egyenlőtlensége érhető tetten a vizsgált hallgatói csoportokban. Ezek közül kettőre érdemes az elemzés elején felhívni a figyelmet. Az első a kibocsátó család kulturális háttérének eltéréseiből, a második a földrajzi szegmentációból fakad. Az egyes képzési szintek ugyanis nem azonos mértékben nyitottak a különböző településeken élő, valamint az eltérő családi háttérrel rendelkező fiatalok számára.⁵

Ahogy az előző adatfelvételi hullám esetében, így 2015 tavaszán is alacsony, 2 százalékos azon fiatalok aránya, akiknek édesapja legfeljebb 8 osztályt végzett, további 19 százaléka édesapja szakmunkás végzettségű. Az apa iskolai végzettségének vizsgálata alapján a mintában szereplő hallgatók 44 százaléka diplomás felmenője van, ami valamivel magasabb érték, mint amelyet két évvel ezelőtt korábban mértünk. Az anya és az apa iskolázottságát együttesen elemezve megállapítható, hogy a magyar felsőoktatás immár évtizedes adóssága a társadalmi értelemben vett rendkívül szelektív jelleg. A felsőoktatás ugyanis alapvetően a magasabban iskolázott szülők gyermekei számára jelent továbbtanulási lehetőséget. Ez egészen pontosan azt jelenti, hogy az első generációs fiatalok aránya – az apa és az anya iskolázottságát együttesen figyelembe véve – 40 százalék alatti.

5. A kettő ráadásul statisztikai értelemben összefügg egymással, azaz Budapesten találhatóak a legnagyobb (legalább egyik szülő diplomás 71%), míg a községekben a legkisebb (legalább egyik szülő diplomás 46%) arányban a diplomás szülővel rendelkező hallgatók.

Az apa iskolai végzettsége alapján az első generációs értelmiségi fiatalok – vagyis a nem diplomás apák gyermekei – legnagyobb arányban az alapképzésre járók körében találhatóak meg. A képzési szint emelkedésével ugyanakkor érdemben csökken arányuk oly módon, hogy a doktoranduszok körében már 70 százalék a diplomás apák gyermekeinek aránya és 30 százalék a nem diplomásoké (egészen pontosan az érettségizetteké). A legmagasabb képzési szintre tehát szinte lehetetlen bejutni megfelelő szociokulturális háttér nélkül. Az osztatlan képzésről elmondható, hogy inkább zárt, mint nyitott az első generációs fiatalok számára.

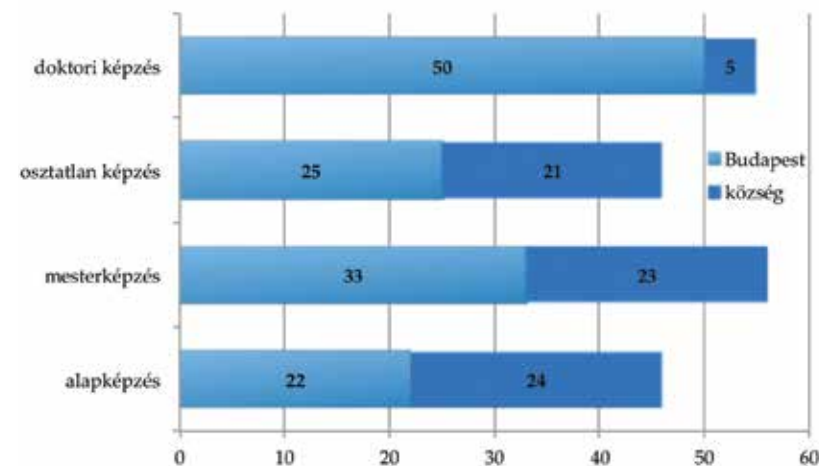
1. ábra

A képzési szint megoszlása az apa iskolai végzettsége szerint (%)

*az alacsony elemszám miatt a 8 általános és a szakmunkás végzettségű apákat egybe számoljuk.

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

A budapesti állandó lakhellyel rendelkező fiatalok (a minta 25 százaléka) között az átlagosnál kisebb arányban találhatóak meg az alapképzésben részt vevő hallgatók, viszont minden más képzési szinten felül vagy erősen felülreprezentáltak (nyilvánvalóan adódik ez abból is, hogy a fővárosban több nagy múltú egyetem működik, pl. ELTE, Semmelweis Egyetem, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapesti Corvinus Egyetem vagy az újabban egyre népszerűbbé váló Óbudai Egyetem). Úgy is fogalmazhatnánk, hogy minél magasabb szintű képzésre jár egy hallgató, annál nagyobb a valószínűsége, hogy fővárosi állandó lakhellyel rendelkezik. A kistelepüléseken élő fiatalok akik a minta 23 százalékát teszik ki ugyanakkor felülreprezentáltak az alapképzési (BA/Bsc) szinten, viszont erősen alulreprezentáltak az osztatlan képzéseken, valamint a doktori iskolákban.

2. ábra

A képzési szint megoszlása a hallgató állandó lakhelye* szerint (községben és Budapesten élők, százalék)

*"megyei jogú város" és az „egyéb város” kategória nélkül.

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Anyagi háttér⁶

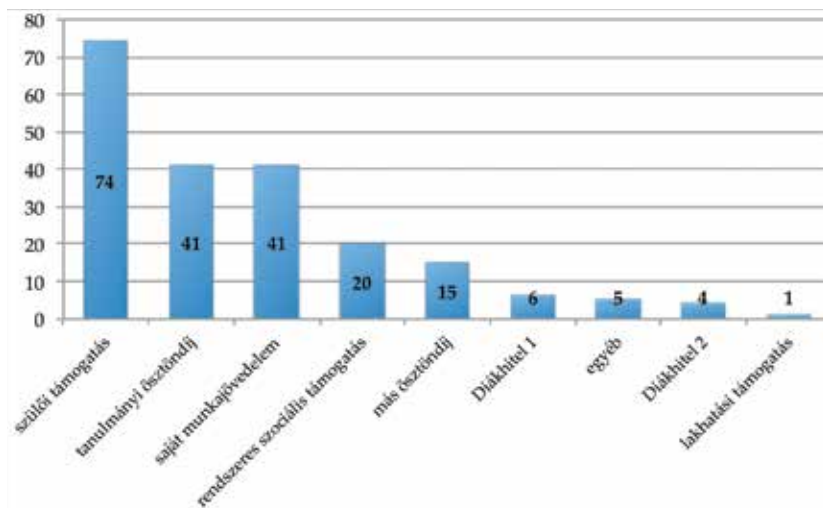
Az Aktív Fiatalok Magyarországon 2015 kutatás eredményei szerint a magyar nappali tagozatos egyetemisták és főiskolások bevételi szerkezete a kibocsátó családok anyagi helyzetétől függ, **háromnegyedük** ugyanis **kap támogatást a szüleitől**, amelyet 41–41 százalékuk egészít ki tanulmányi ösztöndíjjal és/vagy saját munkajövedelemmel, esetleg Diákhitellel. Az egyetemisták és főiskolák 20 százaléka szorul rendszeres szociális támogatásra. Egy hallgató egyébként átlagosan kétféle bevételi forrással rendelkezik.⁷

A kibocsátó család szociodemográfiai és szociokulturális háttere jelentősen befolyásolja a hallgató bevételi szerkezetének jellegét. Szülői támogatásból a legkisebb arányban azok a hallgatók élnek, akiknek sem az édesapja/nevelőapja sem az édesanyja/nevelőanyja nem diplomás, vagyis a rosszabb helyzetből érkezőknek van nagyobb szükségük a családi források más bevételekkel történő kiegészítésére. Ahogy azt korábban jeleztük, átlagosan a hallgatók 74 százaléka kap családi támogatást, az első generációs értelmiségi fiatalok esetében ez az arány 65 százalékra csökken (ahol mindkét szülő diplomás, megközelíti a 80 százalékot).

6. Az alábbi fejezetben található adatok a hallgatók saját becsülésén alapulnak. Álláspontunk szerint ez nagyfokú bizonytalanságot hordoz magában: a valós bevételi és kiadási összegek eltérhetnek a bevallottaktól, ám – feltételezéseink szerint – a tendenciákat, az alapvető összefüggéseket jól becsülhetik az alábbi eredmények.

7. Érdemes megjegyezni, hogy meglepően alacsony, mindössze két százalék volt azok aránya, akik megtagadták a bevételi szerkezetre vonatkozó kérdések kitöltését.

Nem véletlen, hogy éppen a nem diplomás szülők gyermekei körében a legmagasabb a rendszeres szociális támogatásban részesülők aránya (27%) és a legalacsonyabb éppen azoknál, akiknek mind a két szülője diplomás (12%). Szintén a társadalmi egyenlőtlenségekre mutat rá, hogy a községben állandó lakhellyel rendelkezők között érdemben magasabb a rendszeres szociális támogatásban részesülők aránya a budapesti egyetemistákhoz és főiskolásokhoz képest (25% vs. 13%). A fenti adatoknak van egy olyan olvasata is, hogy a felsőoktatásba már bekerült hallgatók számára van lehetőség a kedvezőtlen anyagi-jövedelmi pozíciók legalább részleges kompenzálására.

3. ábra

A hallgatók bevételi szerkezete*

Több válasz együttes elemzése alapján (%)

*Az adatok forrása: hallgatói önbevallás.

Forrás: Aktív Fialatok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Saját bevallásuk szerint a magyar egyetemisták és főiskolások átlagosan mintegy havi 68.000 forintból élnek, amelyet ugyanakkor fenntartásokkal kell kezelniük. Először is azért, mert a válaszadók csak megbecsülték a jövedelmüket. A pontos kérdés ugyanis így hangzott: „Mekkora volt az elmúlt hónapban az összes jövedelmed, beleértve az ösztöndíjat, a zsebpénzt, munkabért, diákhitelket, stb.?” A kérdés tehát 2015 márciusára vonatkozott, amely több intézményben is az önköltség tandíj befizetésének hónapja volt. A jövedelem átlaga így torzíthat, mert többen a kötelezően fizetendő tandíjat is ide számolták. Az adatokat továbbá azért fenntartásokkal kell kezelniük, mert sok esetben nehéz szétválasztani a szülői támogatást és a saját jövedelmet.

Úgy gondoljuk, hogy az összjövedelem megállapításakor az átlag helyett ajánlatosabb a jövedelem módusát, azaz a leggyakoribb értéket és mediánját, azaz a középső értéket jelezni, amely egyaránt **50.000 Forint**. Egy „átlagos” magyar hallgató tehát – a hallgatók saját becslése szerint – 50.000 forint körüli havi bevétellel rendelkezik.

A legalacsonyabb jövedelmi ötödbe azok a hallgatók tartoznak, akiknek a bevétele legfeljebb 30.000 forint, a legmagasabb quintilisben pedig a 95.000 forint feletti jövedelemmel rendelkezők találhatók (még egyszer felhívva a figyelmet, hogy 2015. március folyamán vált esedékessé a tandíj befizetése, ennek forrását pedig elő kellett teremteni). A magán felsőoktatási intézmények hallgatói, a Budapesten állandó lakhellyel rendelkezők, valamint a diplomás családok gyermekei találhatók a mintaátlagnál nagyobb arányban a felső jövedelmi huszad tagjai között, míg az alsó csoportban felülreprezentáltak az állami felsőoktatási intézmények hallgatói, az alapképzésben részt vevő hallgatók, valamint a nem diplomás szülők gyermekei. A magyar egyetemisták és főiskolások – bevallott – kiadási szerkezete meglehetősen visszafogott, minimalista (spórolós) jellegű.⁸ Legnagyobb hányaduk, 87 százalékuk étkezésre költ, ezt követi az utazás (84 százalékuk költ rá). Mintegy héttizedük bulira, kocsimázásra, további 63 százalékuk ruházkodásra is áldoz bevételeiből. Úgy tűnik, hogy spórolni például a kulturális fogyasztáson (mozi, színház, múzeum) tudnak a hallgatók, hiszen erre 57 százalékuk fordít valamekkora összeget, illetve a lakhatási költségeken – úgy, hogy a kibocsátó családdal laknak –, hiszen nagyjából minden második hallgató fizet lakhatása után. Lényegesen kevesebben vesznek magán vagy külön órát (19%), míg a mintába került nappali tagozatos hallgatók 12 százaléka jelezte, hogy volt tandíjfizetési kötelezettsége 2015 márciusában.

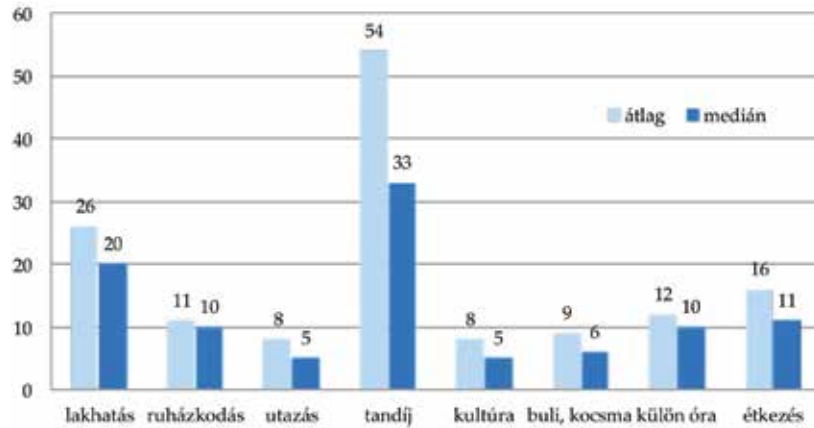
A visszafogottság nemcsak a kiadási tételek jellegében, hanem a kiadott összegek vonatkozásában is érvényesül. Étkezésre – saját bevallásuk szerint – egy hónapban átlagosan 16.000 forintot fordítanak a nappali tagozatos egyetemisták és főiskolások; utazásra 8.000 forintnál valamivel kevesebbet; kocsimára, bulira pedig mintegy 9.000 forintot. Ebből is látszik, hogy mintha alulbecsültek lennének a tényleges kiadások. A legmagasabb tétel kétségtelenül a lakhatás és a tandíj.

Az alábbi adatok szerint, aki nem tudja megspórolni a lakhatási költségeket, annak komolyabb kiadásokkal kell számolnia, mert átlagosan mintegy 26.000 forint kell havonta áldoznia erre. A 2015 tavaszi adatsor szerint, bár – saját bevallása szerint – csak minden tizedik hallgató fizet valamilyen tandíjat/költségtérítést, ennek összege meghaladja az 50.000 forintot. (A valóságban körülbelül minden negyedik hallgató költségtérítéssel finanszírozási formájú képzésben vesz részt. Valószínűleg azért jelezték ennél lényegesen kevesebben ezt, mert sokaknál a szülő fizeti a tandíjat, így a hallgató kiadási terhei között ez a tétel nem jelenik meg.⁹)

8. Pontos kérdés: „A rendelkezésedre álló összegből [azaz a bevallott összjövedelemből] hozzávetőleg mennyit költöttél az alábbi tételekre az elmúlt hónapban?”

9. Forrás: <http://nol.hu/belfold/kiesnek-a-fizeto-diakok-1478213>.

4. ábra

A hallgatók kiadási szerkezete*
(átlagok és mediánok)

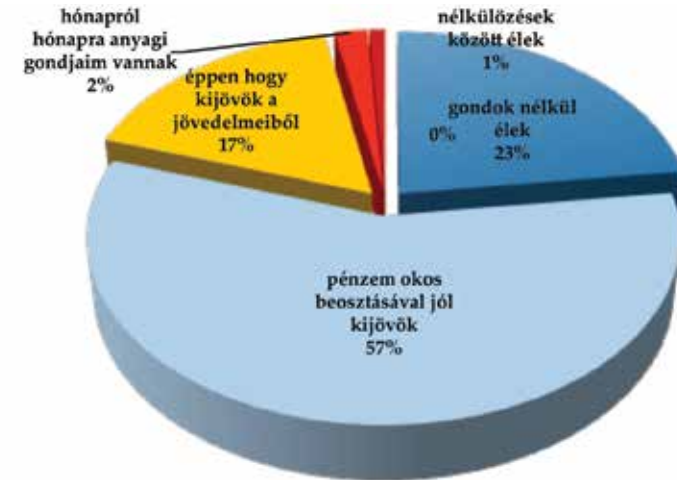
nem költ rá:

47% 37% 16% 88% 43% 28% 81% 13%

*Az adatok forrása: hallgatói önbevallás.

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Összességében a nappali tagozatos hallgatók nem tartják kedvezőtlennek anyagi helyzetüket. A válaszadók mintegy hattizede pénze okos beosztásával jól kijön, sőt 23 százaléka gondok nélkül élőknek vallja magát. Ezzel szemben egy százalékuk – saját bevallása szerint – kifejezetten kedvezőtlen körülmények (nélkülözések) között él, míg 2 százalékuk hónapról hónapra anyagi gondok kialakulásáról számol be. Jeleznünk kell, hogy a két évvel korábbi adatfelvételekhez képest kedvező irányba módosultak a szubjektív jövedelmi attitűdök.

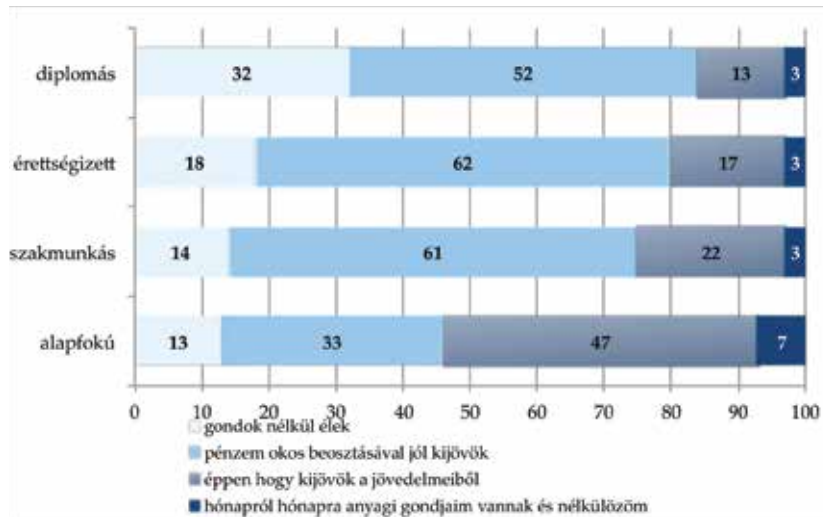
5. ábra

Összességében hogy érzed anyagilag...?
százalékos megoszlás

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Az anyagi helyzet egyértelmű összefüggésben áll az apa iskolázottságával (SZABÓ 2012b). A diplomás apák gyermekei esetében ritkán fordul elő, hogy a hallgató hónapról hónapra éljen, illetve nélkülözzön, a 8 osztályos végzettségűeknél viszont már eléri a 7 százalékot (igaz az alapfokú végzettségű apák aránya rendkívül alacsony). Körükben ráadásul a mintaátlagot többszörösen meghaladó a jövedelmeiből éppen hogy kijövök aránya (47%).

Az „inga” másik oldalán is hasonló különbségek mutathatók ki, igaz éppen fordítva. Míg a diplomás apák egyetemista, főiskolás gyermekeinek mintegy harmada gondok nélkül él, az alapfokú végzettségűek esetében ez az arány 13 százalék. A diplomás kibocsátó család tehát komoly szociális védőhálót igyekszik segíteni az egyébként is komoly versenyelőnyökkel a felsőoktatásba érkező második/harmadik generációs fiatalokat.

6. ábra

Összességében hogy érzed anyagilag...? (Az apa iskolai végzettsége szerint)
százalékos megoszlás

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

A földrajzi törésvonal jelentősen szegmentálja a magyar egyetemistákat és főiskolásokat. Az egyetemisták és főiskolások túlnyomó többsége nagyvárosi állandó lakhellyel rendelkezik (egynegyedük Budapesten, további 27 százalékuk megyei jogú városokban él), a kistelepülések lakói viszont alulreprezentáltak a társadalmi átlaghoz képest (az előző hullámhoz képest 1 százalékos eltérések találhatók). A fenti adatok tükrében – úgy tűnik – a fővárosi, diplomás családok gyermekeinek a „legkönnyebb” a felsőoktatásba való bejutás.

A fővárosi fiatalok 62 százaléka a tanulmányi időszak alatt szüleinél lakik, ami jelentősen magasabb az összes többi hallgatóhoz képest. Ahogy jeleztük ennek azért is van jelentősége, mert így a jelentősnek mondható lakhatási költségektől mentesülnek a fiatalok. Jellemző adat, hogy a saját lakástulajdon és az egyedül bérelt albérlet is a budapesti egyetemistáknál és főiskolásoknál a legmagasabb (13% ill. 6%). A megyei jogú városokban állandó lakcímmel rendelkező hallgatók kevesebb mint negytedede lakik szüleinél, 23-23 százalékuk él a szorgalmi időszakban kollégiumban, diákszálláson, illetve albérletben más egyetemistákkal együtt. A kisebb városokban valamint a községekben élő fiatalok helyzete lényegesen kedvezőtlenebb, hiszen túlnyomó többségüknek szüksége van valamilyen szállásra, leginkább albérletre, illetve diákszállásra, kollégiumra, ami nyilvánvalóan megterheli a családok költségvetését.

Jövőkép

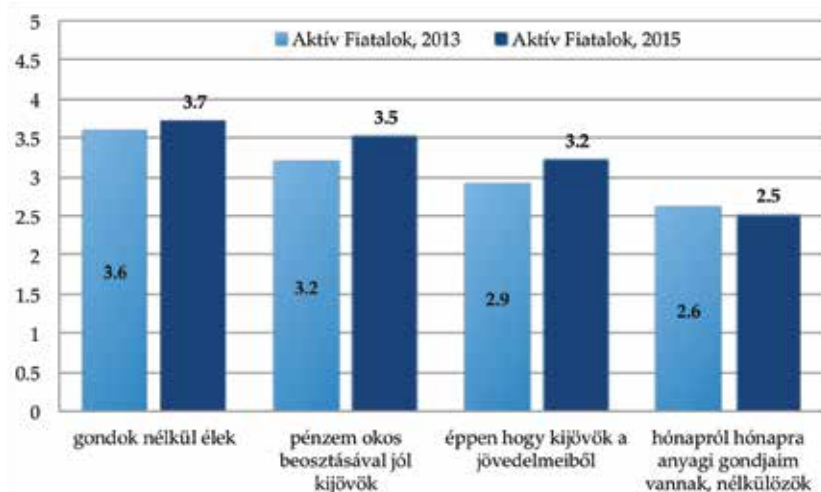
Az anyagi helyzet szubjektív megítélése és az elhelyezkedési lehetőségek összefüggnek egymással. **A magyar egyetemisták és főiskolások jövőképe inkább kedvező, mint kedvezőtlen: mintegy nyolcaduk nem tartja biztosnak jövőjét (ebből 3 százalék egyáltalán nem), 51 százalékuk valamilyen mértékben biztosnak tartja azt (12 százalék teljesen biztosnak), míg 36 százalékuk közepesnek ítéli jövőbeli lehetőségeit (1-től 5-ig terjedő skálán az átlaga 3,5 pont).** Jeleznünk kell, hogy az anyagi helyzethez hasonlóan javuló tendenciát mutat a hallgatói jövőkép.

Általánosságban elmondható, hogy azoknak stabilabb, pozitívabb a jövőképe, akik jelenleg jobb anyagi helyzetben élnek, a jelenlegi viszonyok tehát erősen kihatnak a jövőbeli lehetőségekre (a kapcsolat lineáris jellegű). Míg a hónapról hónapra élők körében az 5 fokú skála átlaga 2,5 átlagpont, ez a gondok nélkül élők körében több mint egy teljes egységgel magasabb (3,7 átlagpont).

Az anyagi helyzet szubjektív megítélésével összhangban, a szülők befejezett iskolai végzettsége is érdemi kapcsolatban áll a jövőképpel való elégedettséggel. A legnegatívabb jövőképpel azok a hallgatók rendelkeznek, akiknek egyik felmenője sem diplomás, míg a hallgatói társadalmon belül a diplomás családok gyermekei érzik a legbiztosabbnak jövőjüket.

Csak érdekességképpen megjegyezzük, hogy a különböző képzési területek hallgatói közül az orvostudományi képzésben résztvevők jövőképe a legbiztosabb.

Végül a biztos vagy bizonytalan jövőkép kapcsolatban áll a fiatalok politikai orientációival, preferenciáival. A Jelentésben egyetlen szempontra hívjuk fel a figyelmet. A magyar egyetemisták és főiskolások közül a Fidesz–KDNP-szavazók rendelkeznek a legpozitívabb jövőképpel (3,8 átlagpont): kétharmaduk teljesen vagy inkább biztosnak érzi jövőjét. A negatív oldalon mindössze 4 százalékuk található.

7. ábra

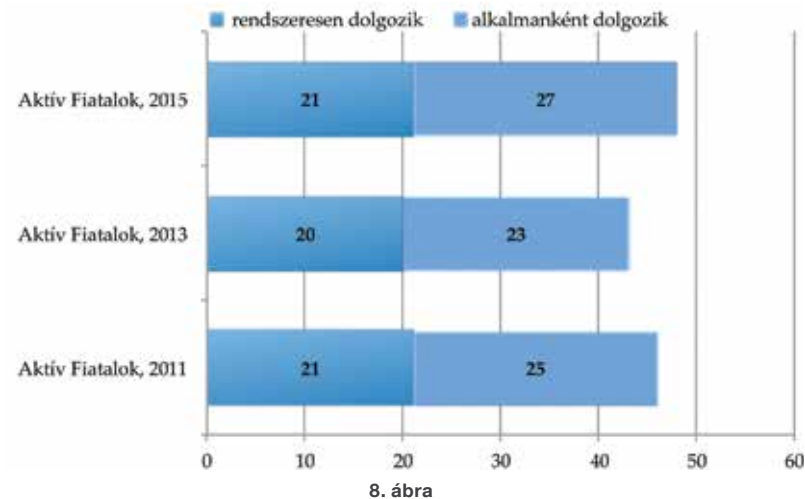
Mennyire érzed biztosnak a jövődet – szubjektív jövedelemérzet alapján?

1-től 5-ig terjedő skála átlagai (1=egyáltalán nem érzi biztosnak, 5=teljesen biztosnak érzi)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013. és 2015. Saját számítás.

Magyarországi munkavállalás

2011 óta szinte konstans a rendszeresen munkát vállaló hallgatók aránya. Minden negyedik hallgató vagy kényszerből, vagy valamilyen más okból például szakmai gyakorlat munkát vállal főiskolai, egyetemi éve alatt. Az elmúlt időszakban tapasztalt hullámokhoz képest ugyanakkor mintha valamivel növekedett volna azok aránya, akik alkalmanként dolgoznak, de ezen a téren sincsen drámai változás. Összességében a nappali tagozatos hallgatói státusz mellett majd minden második hallgató számára adódik lehetőség a jövedelmek kiegészítésére, amely akár még egy évtizeddel ezelőtt is szinte elképzelhetetlennek tűnt, ugyanakkor a nemzetközi trendektől még így is elmarad ez az arány (LAKI–SZABÓ–BAUER 2001).

8. ábra

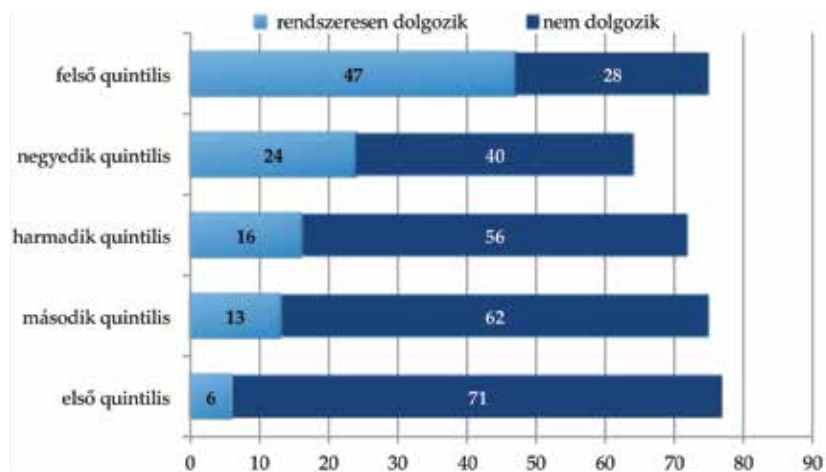
Jelenlegi munkavállalás.

(A valamilyen gyakorisággal dolgozók százalékos megoszlása)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011, 2013, 2015. Saját számítás.

A rendszeresen munkát vállaló hallgatók 35 százaléka él Budapesten, a többi településtípus esetében azonban lényegesen kisebb arányban találhatók egyetemi, főiskolai hallgatók a munkavállalók között. Ez pedig arra utalhat, hogy a fővárosban van a legtöbb olyan munkalehetőség, amely nyitott az egyetemisták és főiskolások számára. A rendszeres munkavállalás szerepét, jelentőségét árnyalja az az adat, mely szerint a legelső quintilisbe tartozók hat, míg a legfelső quintilisbe soroltak 47 százaléka dolgozik rendszeresen, tehát a rendszeres munkajövedelem alapvetően javítja a hallgatók egzisztenciáját, jövedelmi helyzetét. Az összefüggés lineáris jellegű, vagyis quintilisértől quintilisre lineárisan növekszik a rendszeresen munkát vállalók aránya.

A képzési területek közül – az alacsony elemszám miatt ezek az adatok inkább csak érdekességek – a katonai/rendvédelmi, a hitéleti, valamint az orvostudományi képzésben résztvevők között találunk a legkisebb arányban rendszeresen munkát vállalókat. Az átlagosnál magasabb azonban a rendszeresen munkát vállalók aránya a bölcsészettudományi, a gazdaságtudományi, a jogtudományi, valamint a társadalomtudományi szakos hallgatók körében.

9. ábra

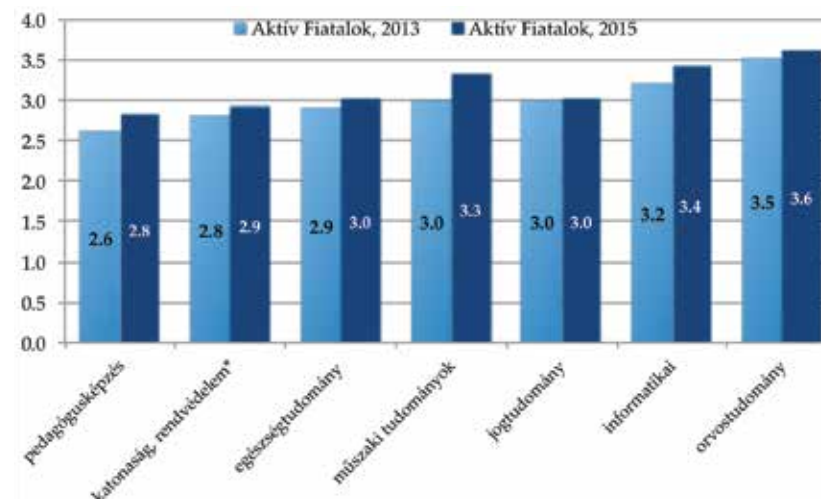
A rendszeresen munkát vállalók és a nem dolgozók megoszlása jövedelmi quintilisek szerint (százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

2015 tavaszán a magyar egyetemisták és főiskolások negyede tartja kedvezőtlennek az elhelyezkedési lehetőségeket lakóhelyén és környékén a végzettséggel, képzettséggel, amellyel rendelkezni fog. 40 százalékuk ezzel szemben kifejezetten vagy inkább bizakodó, és úgy gondolja, hogy jók az elhelyezkedési lehetőségei. A válaszok átlagai alapján az előző hullámhoz képest javult a hallgatói vélekedés: 2,8 pontról 3,1 pontra emelkedett az ötfokú skála átlaga.

A hallgatói átlaghoz képest kedvezőbbnek ítélik elhelyezkedési lehetőségeiket a férfi hallgatók, a budapestiek, a diplomás szülők gyermekei, ezzel összefüggésben azok, akik „gondok nélkül élnek”. A két évvel ezelőtti felmérésünkhöz hasonlóan érvényesül a Fidesz–KDNP egyetemista, főiskolás szavazóinak optimista hozzáállása.

A különböző szak- és tudományterületek hallgatói közül az orvostanhallgatók valamint az informatikai és műszaki képzésekben résztvevők emelkednek ki.

10. ábra

Tapasztalataid szerint milyenek most az elhelyezkedési lehetőségek a lakóhelyeden és a környékén a végzettséggel és szakképzettséggel amellyel rendelkezni fogsz, szak és tudományterület alapján?

1-től 5-ig terjedő skála átlagai (1=nagyon kedvezőtlen, 5=nagyon kedvező)

* nemzetvédelem, honvédelem, rendvédelem.

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013 és 2015. Saját számítás

NEM MAGYARORSZÁGI TANULÁS, MUNKAVÁLLALÁS ÉS MAGYARORSZÁGON KÍVÜLI LETELEPEDÉS

A 2013-ban készített vizsgálatunk egyik legnagyobb újdonsága volt, hogy részletesen megvizsgáltuk a magyar egyetemisták és főiskolások külföldi tanulással, külföldi munkavállalással és külföldi letelepedéssel kapcsolatos attitűdjeit. A kivándorlás témája azóta is folyamatosan a tudomány, a média és a politika napirendjén van. Épp az adatfelvételünk lezárultakor került nyilvánosságra a Társki jelentése, mely szerint

„2010 és 2012 között a migrációs potenciál nőtt, utána 2014-ig valamelyest csökkent. Míg tavaly óta ismét megnőtt a külföldi munkavállalást tervezők aránya, elérve a 2011. évi értékeket, addig a kivándorolni szándékozók aránya az 1993 óta mért legmagasabb értéket mutatja.” (TÁRSKI, 2015)

2015-ös kutatásunkban – a szélesebb összehasonlítás lehetőségét figyelembe véve – a Társki által kidolgozott kérdéseket tettük fel az egyetemisták és főiskolások számára. Ezt egészítettük ki egy a hallgatói létből fakadó, „természetes” kérdéssel, a tartós külföldi tanulással. Így összességében nagyon részletesen tudjuk elemezni a magyar egyetemisták és főiskolások kivándorlási potenciálját, viszont az előző hullám adataival jelen vizsgálatunk eredményei nehezen összehasonlíthatók, mivel ott máshogy megfogalmazott kérdéseket tettünk fel.

A Társki 2015. áprilisi Omnibusz adatfelvétele szerint egyébként a 18–29-es korosztály (súlyozva 137 fő a mintában) 39 százaléka szeretne pár hétre, hónapra külföldön dolgozni, négytizede pár évre, és pontosan egynegyede nyilatkozik tartós külföldi letelepedési szándékról.

Azt is meg kell jegyeznünk ugyanakkor, hogy az Európai Unió tagság révén a „belföld–külföld” viszonylat nyilvánvalóan megváltozott az utóbbi évtizedben. A hallgatók egységes európai munkaerő-piaci térben mozoghatnak, és egyre szélesebb oktatási kínálati piac várja őket. A mai egyetemisták és főiskolások számára tehát nem feltétlenül ugyanazt jelenti a „külföld” kifejezés, mint egy korábbi nemzedék számára. Az előző vizsgálati etapunkban készített fókuszcsoporthoz beszélgetéseknek egyik fontos eredménye éppen az volt, hogy a fiatalok számára épp a „nyitott határok” jelentik leginkább az Európai Uniót. Ennek ellenére, ezen kérdések esetében nagyon alacsony volt a bizonytalan vagy válaszmegtagadó hallgatók aránya, azaz értelmezték a „külföld” kifejezést a hallgatók.

Nem magyarországi tanulás

A jelenleg főiskolára illetve egyetemre járó magyar fiatalok 11 százaléka jelezte, hogy eddigi tanulmányai során tanult valaha külföldön. Ez Erasmus-ösztöndíjat – tehát 4-6 hónapos külföldi tartózkodást – éppúgy jelenthet, mint egy teljes képzés elvégzését. A Budapesten állandó lakhellyel rendelkezők körében ez az arány 17 százalék, míg minden más településen élő hallgató esetében átlag alatti.

„... a jó programok azok rendszerint nem is magyar cuccok. Mint például a Mobilitás vagy az Erasmus, amit tők fontos lenne. Ezek a legjobb dolgok, amikben részt lehet venni. Vagy egyéb ösztöndíjak, de ezeket már nem is a magyar állam csinálja.”

**Interjúrészlet, Daniella
Budapest**

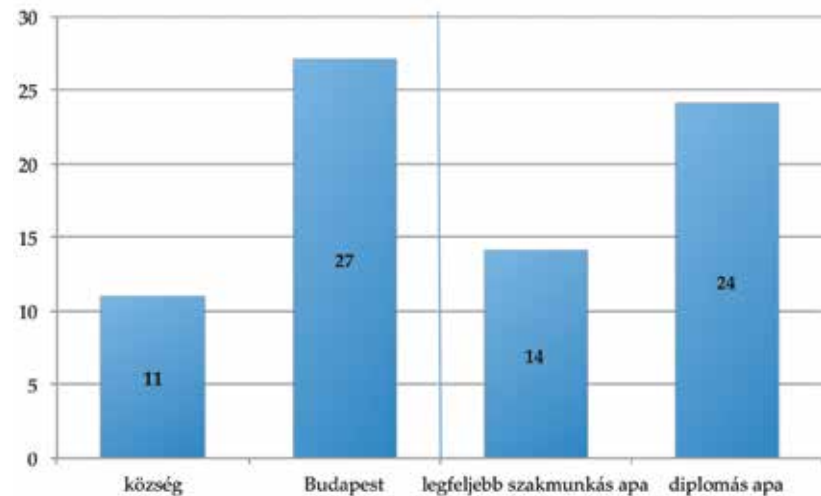
A külföldi tanulás aránya egyenes arányban nő a képzési szint emelkedésével. Az alapképzésben résztvevők esetében ez az arány 9 százalék, a doktoranduszoknál viszont 50 százalék. Érdemes megjegyezni, hogy 2013-hoz képest nemhogy növekedett volna a külföldön tanuló hallgatók aránya, hanem mintha még csökkent is volna ez az arány.

A külföldi tanulás és a nyelvtudás szintje között erős az összefüggés. Minél stabilabb, minél magasabb szintű nyelvtudással rendelkezik a hallgató, annál valószínűbb, hogy volt már külföldön tanulni. Azok körében, akik legalább egy felsőfokú nyelvvizsgával rendelkeznek, a külföldön tanulók aránya eléri a 24 százalékot.

Szintén lineáris kapcsolat mutatható ki az apa iskolai végzettsége alapján is. Az összefüggés lényege, hogy elsősorban azok a fiatalok tanulhattak külföldön, akik eleve kedvezőbb helyzetből indultak, azaz akiknek édesapja/nevelőapja magasabban iskolázott (diplomás apák gyermekei körében 16 százalék a külföldön tanultak aránya, szemben a legfeljebb szakmunkás végzettségű apák körében, ahol 5%). Ők az intézményekbe lépést megelőzően felhalmozott, „kezdeti” előnyüket külföldi tanúlással tovább tudják növelni.

A jelenleg magyar főiskolára és egyetemre járó hallgatók 18 százaléka tervezi, hogy a közeljövőben hosszabb ideig külföldön végezze a tanulmányait. Fontos hangsúlyozni, hogy nem néhány hónapos ösztöndíjra (például Erasmus), hanem egy éves, vagy több éves képzésre, azaz tartós távolmaradásra kérdeztünk rá. A legnagyobb arányban a doktorandusz hallgatók szeretnék tartósan külföldön tanulni, míg a legkisebb arányban a mesterképzésben résztvevők (6%).

A társadalmi előnyök, illetve hátrányok ezen a téren is egyértelműen kimutathatók. **Az átlaghoz képest nagyobb arányban azok tervezik, hogy hosszabb ideig külföldön tanuljanak, akik a kibocsátó családjuk révén jelentős kulturális és anyagi tőkét birtokolnak, és akik személyesen is nagyobb előnnyel rendelkeznek.** Hogy csak a két legjellemzőbb adatot említsük: a budapesti állandó lakhellyel rendelkező hallgatók 27 százaléka tervez külföldi tanulást – csak emlékeztetőül körükben eredendően magasabb a már külföldön tapasztalatot szerettek aránya –, míg a községben élők körében ez az arány 11 százalék. Szinte ugyanezek a százalékos megoszlások írhatók le az apa iskolai végzettsége szerint is: a legfeljebb szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkező apák gyermekei 14, míg a diplomás apák gyermekei 24 százalékban tervezik a külföldi tanulást. A hozott, „örökölt” előnyök tehát halmozódnak, egymásra rakódnak, és további szerzett előnyökké válnak a munkaerőpiacon.

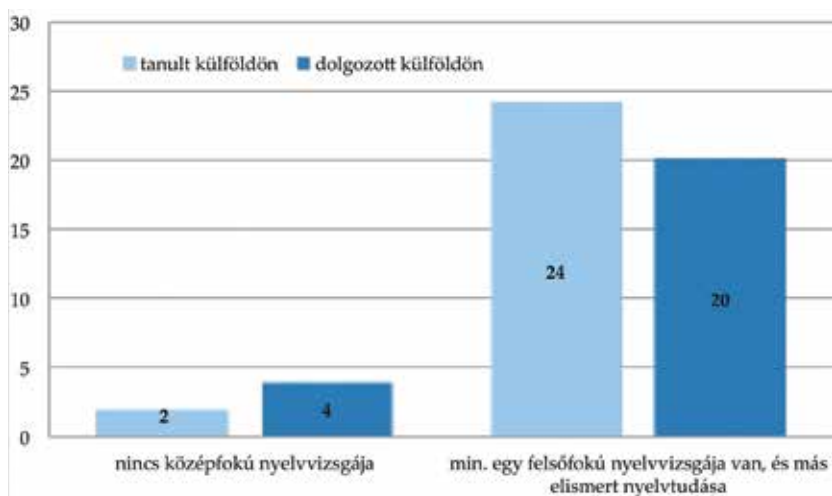

11. ábra
Tervezed-e, hogy a közeljövőben külföldön végezd az egyetemet, főiskolát? – Apa iskolai végzettsége és állandó lakhely szerint
(Az igen válaszok százalékos megoszlása)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Korábbi külföldi munkavállalás

A témakör második kérdése a külföldi munkavállalás jelenségét járta körbe. **Vizsgálataink szerint a magyar egyetemisták és főiskolások 11 százaléka dolgozott már valaha külföldön (2013-ban ez az arány 13 százalék volt).** A külföldi munkavállalás nem függ össze a képzési szinttel, a hallgató nemével, az állandó lakhelyének típusával, az apa iskolai végzettségével, de még a szubjektív jövedelemérzetével sem. Valójában kevés tényezővel mutatható ki statisztikai kapcsolat. Ilyen a korábbi tanulás, de leginkább a nyelvtudás szintje. Akik korábban külföldön tanultak, azok körében nagyságrendileg magasabb a külföldön dolgozók aránya, és a magas szintű nyelvtudás egyértelműen összefüggésben áll a korábbi külföldi munkavállalással.

12. ábra

Dolgoztál-e, illetve tanultál-e valaha külföldön? – A nyelvtudás szintje szerint
(Az „igen” válaszok százalékos megoszlása)

Forrás: Aktív Fialatok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Külföldi munkavállalási tervek

Kétségtelenül a kutatás egyik legérdekesebb kérdése, hogy a magyar egyetemisták és főiskolások hogyan viszonyulnak a jövőbeli külföldi munkavállaláshoz. Itthon megszerzett tudásukat valóban itthon szeretnék-e kamatoztatni, vagy az egyéni és társadalmi befektetés külföldön térül-e meg. A témát – a Tárki által kidolgozott kérdéseknek megfelelően – három szinten vizsgáltuk: rövid távú munkavállalás (pár hét, vagy hónap, beleértve az ingázást is), és hosszú távú munkavállalás (pár év). Ezt fogja kiegészíteni a kivándorlás, azaz a külföldön való letelepedés vizsgálata a következő fejezetben.

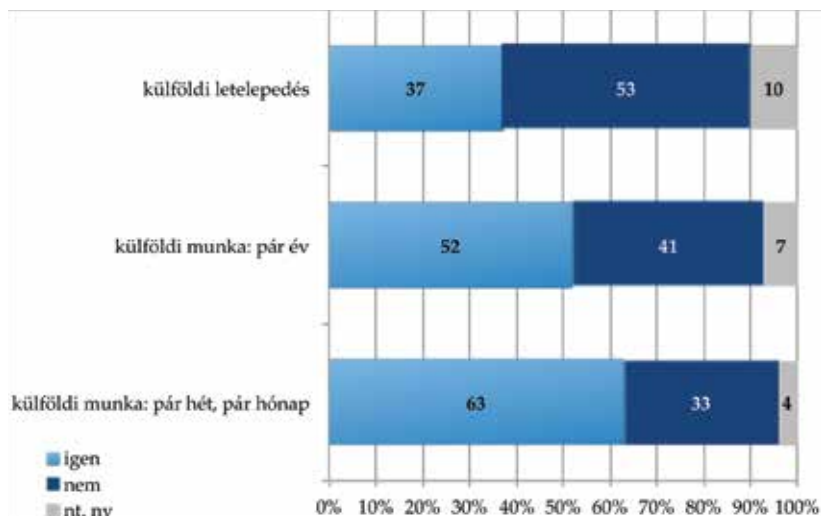
„A miskolci általános iskolámból, 10 emberből 3 él már csak odahaza, a többiek Németországban, Angliában, Skóciában élnek. Ők nem diplomások, középfokú végzettséggel mentek ki. A középiskola osztálytársaim közül kisebb az arány, mert érettségi után mindenki diplomás, de közülük 20% külföldön él. Az egyetemi évfolyamtársaim között kb. 30% az arány. Az én szakmámban pedig azok mennek el, akik Budapestiek, illetve jobb anyagi körülmények közül jöttek, ők jobban vágnak külföldre. Aki vidékről került Budapestre, és a szülei nem diplomások, az általában elégedett azzal a fizetéssel, amit kap.”

Interjúrészlet, Édua

Bázel

A Tárki már idézett jelentése szerint a migráció gondolatával az átlagosnál nagyobb mértékben „játszodoznak” – többek között – a férfiak és a fiatalok. Az Aktív Fialatok Magyarországon kutatócsoport vizsgálati adatai megerősítik, alátámasztják a Tárki utolsó méréseinek eredményeit. Adataink ugyanis egy kifejezetten pesszimista forgatókönyvet vetítenek előre. Bár hangsúlyozzuk, hogy az adataink, a kérdések megváltoztatása miatt az előző hullámmal egy az egyben nem összehasonlíthatók össze, mégis a tendenciák alapján az látszik, hogy a migrációs **potenciál nem csökkent, hanem inkább növekedett két esztendő alatt.**

A magyar nappali tagozatos egyetemisták és főiskolások 63 százaléka, azaz közel kétharmada (!) „játszik a gondolattal” (a Tárki kifejezésével élve), hogy **pár hétre, vagy hónapra külföldre menjen dolgozni.** Az alábbi ábrából kitűnik, hogy meglehetősen határozottan tudnak e kérdésben dönteni a hallgatók, hiszen a bizonytalanok aránya csupán 4 százalék.

13. ábra
Tervezed-e,
hogy egy pár hétre, pár hónapra külföldre menj dolgozni, illetve hogy külföldön élj?
(Százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Ahogy a már megvalósult külföldi munkavállalás, úgy a tervezett rövid távú munkavállalás sem függ össze hagyományos szociodemográfiai és szociokulturális változókkal. Talán mintha a női hallgatók körében magasabb lenne a néhány hónapra tervezett munkavállalás. Az előző, 2013-as vizsgálati hullámban a vallásosság és a pártpreferencia volt az a két magyarozó változó, amely alapján azt lehetett állítani, hogy az egyházasan vallásos hallgatók és a Fidesz-KDNP szavazók körében alacsonyabb a külföldi munkavégzési hajlandóság. Kétségtelen, hogy az LMP, vagy a kisebb baloldali pártok szavazóihoz képest 2015-ben is alacsonyabb a Fidesz-KDNP-szavazóinak elszántsága (61%), de statisztikai értelemben nincs releváns különbség. Relatív a Jobbik szavazói rendelkeznek a legkisebb potenciális rövid távú külföldi munkavállalási hajlandósággal (59%).

Összességében mégis azt állíthatjuk, hogy lényegében identitástól, preferenciától, családi háttértől függetlenül a magyar egyetemisták és főiskolások több mint hattizede szeretne munkát vállalni néhány hétig vagy néhány hónapig külföldön.

Ez az adat azonban egy bevallottan ideiglenes szándékra vonatkozik, amiből – a munkavállalás megvalósulása esetén – a kint tapasztalatot szerző fiatalok és visszatérésük után az állam is profitálhat. Más a helyzet azonban a tartósabb munkavállalás esetében, ekkor a visszatérés is kétségesebb.

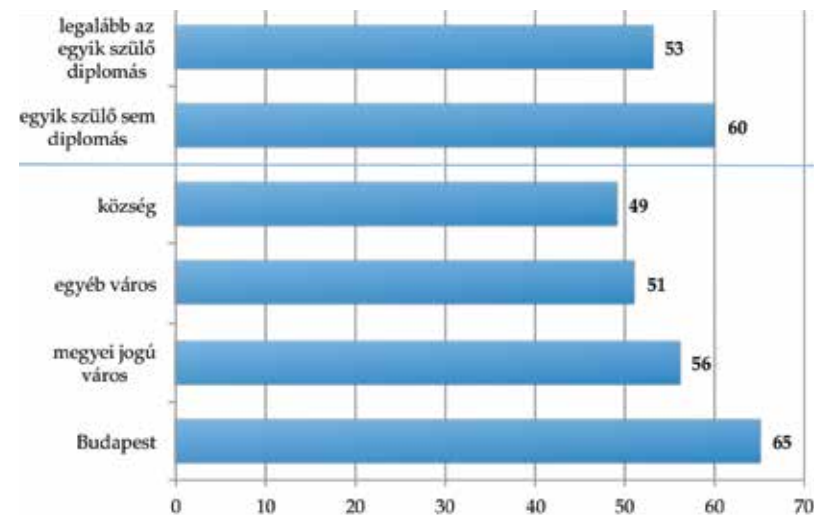
A fenti ábra alapján **hosszabb, azaz néhány évre szóló munkavállalást az egyetemisták és főiskolások 52 százaléka tervez**, ez mintegy 10 százalékponttal

alacsonyabb érték a néhány hónapos munkavállalási potenciálhoz képest. Érdekes, hogy ebben az esetben már növekszik a bizonytalanok aránya is (4-ről 7 százalékra).

A hosszú távú munkavállalási potenciál esetében jelentősebb különbség mutatható ki az egyes hallgatói csoportok között. A felsőoktatás két klasszikus törésvonala, a kibocsátó család szociokulturális háttere és a földrajzi törésvonal érdemben befolyásolja azt, hogy a hallgató szeretne-e több évig külföldön dolgozni.

A legnagyobb arányban a budapesti állandó lakhellyel rendelkező hallgatók tervezik a hosszú távú külföldi munkavállalást (mintegy kétharmaduk), ezzel szemben a községben lakó hallgatóknál ez az arány 49%. A kisebb városokban lakó fiataloknál még mindig a mintaátlag alatti érték rögzíthető, míg a megyei jogú városokban élő fiataloknál a potenciál 56 százalékra nőtt.

A szülők iskolai végzettségét tekintve viszont a várt összefüggéssel ellentétes eredményt kapunk. Az elsőgenerációs értelmiségi fiatalok körében érdemben magasabb a hosszú távú külföldi munkavállalást tervezők aránya a legalább egy diplomás felmenővel rendelkezőkéhez képest, sőt még azokénál is, akiknek mind a két szülője diplomával rendelkezik.

14. ábra
Tervezed-e, hogy pár évre külföldre menj dolgozni? A hallgató állandó lakhelye és a szülők iskolai végzettsége szerint
(Az igen válaszok százalékos megoszlása)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Nagyon érdekes képet mutat a hosszabb távú külföldi munkavállalási hajlandóság képzési terület alapján. Ahogy arra többször utaltunk, a képzési terület nem reprezentatív szempont, a kapott adatok inkább tájékoztató jellegűek. Annyi mindenesetre kiolvasható az eredményekből, hogy **az orvostanhallgatók körében a legmagasabb a több éves külföldi munkavállalást tervezők aránya**. Magasabb, mint például a társadalomtudományi szakos hallgatók, vagy a művészeti képzésben résztvevők körében. A legalacsonyabb az agrár, a bölcsész, a jogász, illetve a pedagógushallgatók körében.

Külföldi letelepedés

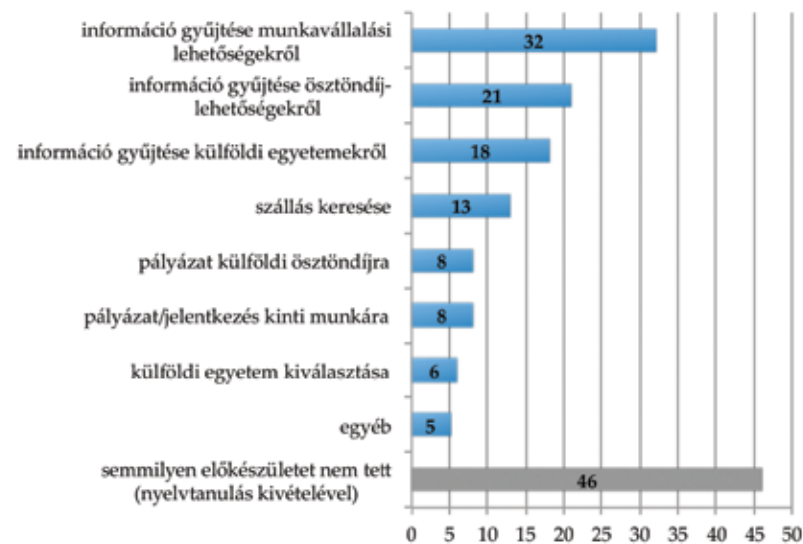
Végül az utolsó, a témával foglalkozó kérdés azt kutatta, hogy tervezi-e a hallgató, hogy külföldön telepszik le. Nyilvánvalóan ez a hazától való elszakadás legegységesebb formája. Ha valaki tartósan letelepszik egy adott országban, kiépít egy egzisztenciát, családot alapít, a legkevésbé valószínű, hogy újra visszajöjjön, és a megszerzett tudását, munkatapasztalatát Magyarországon kamatoztassa.

A 2013-as vizsgálatban a nappali tagozatos egyetemi és főiskolai hallgatók 7 százaléka tervezte, hogy biztosan külföldön telepszik le, további 25 százalékuk pedig valószínűsítette ezt. Két éve a hallgatók mintegy harmada tervezett migrációt. **2015-ben tovább növekedett a migráció gondolatával „kacérkodók” aránya, jelenleg 37 százalékuk állította, hogy tervei között szerepel a külföldi letelepedés.**

Nem alaptalan „hangulati indikátornak” nevezni az elvándorlás kérdőíves tesztelését, ugyanakkor nyilvánvalóan nem lehet egy kérdőíves válaszból tényleges cselekvésre következtetni. Annak érdekében, hogy megvilágítsuk, mennyire komoly szándék húzódik meg az „elvágyódó” válaszok mögött, külön kérdést tettünk fel arra vonatkozóan, hogy a válaszadó milyen előkészületeket tett a külföldi tartózkodásra.

„Ez az új generáció angolul már folyékonyan beszél, így rengeteg nyelvi akadály elhárul az elől, hogy ne magyarként gondoljunk magunkra, hanem európaiként vagy emberként. Ezáltal a jövőképünk nem korlátozódik az országra, hanem az egész világra kiteljesedik.”

**Interjúrészet, Miklós
Budapest**

15. ábra.

**Milyen előkészületet tettél külföldi terveid megvalósítása érdekében?
(Az említések százalékos aránya. Több opciót is meg lehetett jelölni.)**

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Noha még ezeket a válaszokat is óvatosan kell kezelni hiszen nem tudni, hogy az egyes előkészületekből tartós vagy csak átmeneti nem magyarországi tartózkodás lesz, annyit valószínűsíthetünk, hogy a hallgatók nem jelentéktelen része komolyan gondolja a terveit: a válaszadóknak több mint fele a nyelvtanuláson kívül más konkrét előkészületet is végzett. Már a – gyakran időigényes – információ-gyűjtés is utal az elhatározás komolyságára, de a szálláskeresést és a jelentkezést megjelölők aránya jelzi csak igazán, hogy nincsenek kevesen azok, akik a közeljövőben szinte biztosan elhagyják Magyarországot.

Márpedig adataink és korábbi kutatások arra utalnak, hogy a nem magyarországi munka- vagy tanulási tapasztalat gyakran meghozza a fiatalok kedvét arra, hogy tartósan is külföldön maradjanak: akiknek volt már külföldi tapasztalatban részük, szignifikánsan nagyobb arányban szeretnének külföldön letelepedni.

A legmagasabb migrációs potenciálja azon hallgatóknak van, akik magukat liberálisnak, baloldalinak és különösen európeának sorolták be, akik elégedetlenek a jelenlegi politikai rendszerrel, és akik a kormány leválthatóságában, bírálhatóságában is demokratikus deficitet érzékelnek. Tévedés lenne azonban azt gondolni, hogy ők döntően az ellenzéki pártok szavazói közül kerülnek ki: az LMP-s és főleg a baloldali hallgatók esetében is csak pár százalékkal magasabb az elvándorlási kedv, mint a teljes populációban. Sőt, éppen a szavazástól biztosan tartózkodók alkotják az egyik leginkább „elvágyódó” csoportot. Inkább a kormánypártra voksoló fiatalok esetében tapasztalhatunk karakteres eltérést: nekik csak 29 százalékuk képzelel el

tartósan külföldön a pályafutását, míg a jobbikosok e tekintetben „középen” állnak 37 százalékos aránnyal. A fideszes hallgatók kisebb elvándorlási hajlandósága azzal függhet össze, hogy – ahogy már a 2 évvel ezelőtti kutatásunk is mutatta – ők sokkal optimistábban látják a karrierperspektívájukat itthon, magabiztosabbak a jövőjükkel kapcsolatban. Márpedig logikusan azok, akik kedvezőtlennek ítélik az elhelyezkedési lehetőségeiket és bizonytalannak gondolják a jövőjüket, érdemben nagyobb valószínűséggel jelezték távozási szándékukat. Szintén jóval magasabb a migráció esélye azoknál a hallgatóknál, akik angolul felsőfokon beszélnek (és/vagy még egy nyelvet ismernek), illetve a gazdálkodástudományi és természettudományi képzésben résztvevők között (azonban az orvostanhallgatók között nem volt nagyobb ez az arány).

„Azt érzem, hogy ellehetetlenítik azt, hogy normálisan tudjak élni. Eltűnik a középosztály. Én úgy érzem, hogy oda tartozom – vagyis tartozhatnék, van egy normális végzettségem, amivel kaphatnék egy jó munkát és lehetne normális fizetésem. Csakhogy egyszerűen olyanok a feltételek, hogy hiába dolgozok, hiába próbálom ennek a feltételeit előteremteni, nem megy.”

Interjúrészlet, Édua

Bázel

A migráció indoka mindenekfelett anyagi jellegű: külföldön könnyebb megélni, magasabb az életszínvonal, sokkal több pénzt lehet megtakarítani. Ehhez képest nagyságrendileg alacsonyabb minden más motiváció, mint a „kalandvágy”, a több munkalehetőség, az, hogy a család külföldön él, vagy éppen a szaktudás megbecsülése. Érdekes, hogy két éve még majdnem minden ötödik kivándorlást tervező válaszadó említette a szakmai tapasztalatszerzést, mint mozgatórugót, ám idén e helyett is inkább az anyagi motiváció került előtérbe.

Azok, akik határozottan kijelentik, hogy nem telepednének le Magyarországon kívül, alapvetően két indokra hivatkoznak. Egyrészt a családra, szülőkre, barátokra/ barátnőre, de még ennél is fontosabb a nemzeti érzés: „szeretek itt élni/magyar vagyok/ez a hazám/ide tartozom/Magyarország az otthonom”. Különösen magas e magyarázat aránya a Fidesz–KDNP és a Jobbik egyetemista, főiskolás szavazói körében. Az is határozottan kiolvasható a 2015-ös adatokból, hogy nagyon kevesen vannak azok, akik valamilyen praktikus megfontolás miatt maradnának itthon, például a karrierperspektíva miatt. (Két évvel ezelőtt még valamilyen többen említették, hogy kint kedvezőtlenebbek a szakmai lehetőségeiket, nem akarják feladni az itthoni egzisztenciájukat, vagy csak egyszerűen nem elég bátrak – ám a két évvel ezelőtti alacsony nyitott kérdéses elemszám miatt ennek a változásnak nem tulajdonítunk nagy jelentőséget.)

POLITIKAI ORIENTÁCIÓK, PREFERENCIÁK

A politika megítélése

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás egyik – tudományos körökben pozitívan fogadott – módszertani újdonsága volt a politikai és közéleti érdeklődés, illetve általában a politika és a közélet fogalmának megkülönböztetése (SZABÓ–OROSS 2012). Azt tapasztaltuk, hogy a hallgatók fejében elválik a két fogalom egymástól. Míg a közélet iránti érdeklődés egy 1-től 5-ig terjedő skálán kiemelkedően magas, 3,7 átlagpont, addig a politikai érdeklődés – egyébként az ifjúsági társadalom általános érdeklődését meghaladó – 3,1 átlagpont volt 2011 végén, 2012 elején. Ahogy 2013-ban, úgy 2015-ben is megvizsgáltuk ezt a témát. Ebben a vizsgálati szakaszban a magyar egyetemisták és főiskolások döntő többsége, 53 százaléka jelezte, hogy valamilyen mértékben érdeklődik a közéleti kérdések, társadalmi problémák iránt, a nem érdeklődők aránya pedig 12 százalék körül található. **Az elmúlt két hullámhoz képest valamivel alacsonyabbá vált a közéleti problémák iránt érdeklődők aránya** (3,5 átlagpont szemben a korábbi 3,7 ponttal).

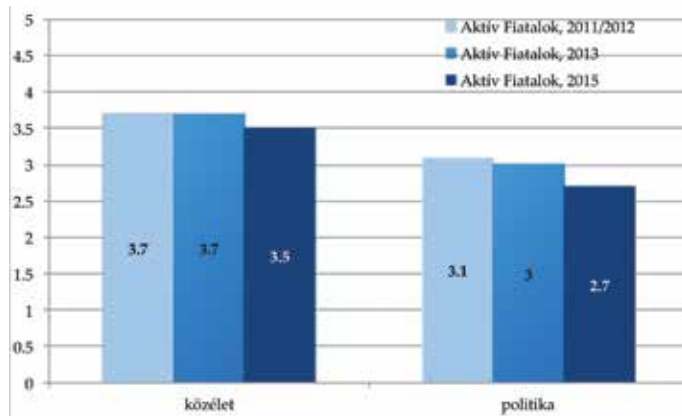
A politika iránti érdeklődés ugyanakkor lényegesen csökkent két év alatt. Míg az első és a második hullámhoz adatai között statisztikai értelemben nem volt elmozdulás, 2015-re erőteljesen megváltozott a hallgatói vélekedés. **Míg korábban a hallgatók mintegy egyharmada volt az érdeklődők között, és mintegy 35–38 százaléka a nem érdeklődők csoportjában, addig 2015-ben 27 százaléknál érdeklődő áll 45 százaléknál nem érdeklődővel szemben.**

„A politikához én is a korrupciót, a közülethez pedig a beártságot írtam. Országszinten az emberek elzárkóznak a közlelettől, így nem is annyira beártság, inkább elzárkózás.

Politikához a pártokat, nélkülük nincsen politika. A közülethez társadalmat írtam”

Fókuszcsoportos beszélgetés

Pécs

16. ábra

Mennyire érdekelnek a közéleti, társadalmi problémák? Mennyire érdekel a politika?

1-től 5-ig terjedő skála átlagai (1=egyáltalán nem érdekel, 5=nagyon érdekel)

Forrás: SZABÓ–OROSS 2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013 és 2015. Saját számítás.

Az okok firtatásakor érdemes felhívni a figyelmet a kutatás módszertanának változására: a részben online adatfelvétel helyett 2015-ben teljes egészében személyes metodológiával történt a hallgatók megkérdezése. Emellett azonban érdemes felhívni a figyelmet az alábbi ábrára is. **Két év alatt a politikával kapcsolatos asszociációk az egyébként is túlnyomóan negatív kontextusból a teljesen negatív kontextusba kerültek át.** 2015-ben a magyar egyetemisták és főiskolások egyértelműen a korrupcióval azonosítják a politikát, míg 2013-ban a leggyakoribb említés a hazugság volt. Fel-felbukkantak a korrupció mellett olyan értéksemleges kifejezések, mint hatalom, parlament, közélet, pártok, társadalom vagy vita. 2015-ben a hazugság mellett a csalás, a bélsár vulgárisabb formája, a lopás volt a leggyakoribb említés, ám ebben az esetben is feltűnt a parlament, a hatalom, a kormány vagy Orbán Viktor neve.

„Én nem szeretem a politikát, de nyilván tizenéves koromtól megismerkedtem vele, és sokat hallottam otthonról, a tévéből stb. Viszont sajnos egy fontos dolog az ember boldogulásában szerintem.

Én csak erről a részéről tudom ezt nézni. Vagy például egy városvezetésben, hogy ki van porondon, és milyen kapcsolatban állsz vele, mondjuk.”

Fókuszcsoportos beszélgetés

Pécs

17. ábra.

Mi az az első (egyetlen) szó, ami eszedbe jut erről a kifejezésről: politika?

(Szófelhő – említések gyakorisága alapján, 2013, 2015*)

*szó szerinti asszociációk, helyesírási hibák kijavítása után.

Forrás: SZABÓ–OROSS 2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013 és 2015. Saját számítás.

A közéleti és a politikai érdeklődés kisebb mértékben a különböző szociodemográfiai és szociokulturális tényezőkkel áll kapcsolatban, mint az apa iskolai végzettsége (a diplomás apák gyermekei a legérdeklődőbbek), az állandó lakhely település típusa (leginkább Budapest emelkedik ki az érdeklődők táborában), vagy a hallgató saját anyagi helyzetének szubjektív megítélése. Érdekes megállapítást tehetünk a társadalmi nemet vizsgálva, ugyanis a két nem között érdemi különbség fedezhető fel. A férfi hallgatók inkább a politika, a női egyetemisták és főiskolások pedig inkább a társadalmi problémák, közéleti kérdések iránt nyitottak. A társadalmi, közéleti, valamint a politikai érdeklődés egyértelmű kapcsolatban áll a vallásossággal. Jelentősen meghaladja a minta átlagát az érdeklődés ugyanis az egyházasan vallásos hallgatóknál, míg a legalacsonyabb a nem vallásos egyetemistáknál és főiskolásoknál.

A közéleti és a politikai érdeklődés emelkedik a képzési szint emelkedésével. Legalacsonyabb tehát az alapképzésben résztvevők között, legmagasabb pedig a doktorandusz hallgatóknál. Az egyes képzési területek szerint vizsgálva a kérdést, megállapítható, hogy a társadalomtudományi, illetve a jogtudományi szakos hallgatók körében az átlagot lényegesen meghaladó mind a társadalmi, mind a politikai kérdések iránti affinitás.

Politikai pártpreferenciák

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás előző, 2011/2012-es, illetve 2013-as hullámának nyilvánosságra hozott eredményei közül talán az egyik legnagyobb médiavisszhangot a nappali tagozatos egyetemi és főiskolás hallgatók pártpreferenciái váltottak ki. 2011–2012 fordulóján a felsőoktatási hallgatók 19 százaléka vallotta magát Jobbik-szavazónak, 18 százalékuk volt LMP-s, míg 15 százaléka szavazott volna a Fidesz–KDNP-re.

2011/2012 fordulójához képest a politikai szituáció több ponton változott, hiszen 2014-ben országgyűlési választást tartottak Magyarországon. A választást kétharmados többséggel a Fidesz–KDNP nyerte meg, a választásokra ideiglenesen szövetséget kötött baloldallal, illetve a feltörekvő Jobbikkal szemben. Az LMP viszont nem tudott érdemben erősödni a 2010-es eredményéhez képest, sőt 2014-re némileg veszített korábbi támogatottságából. E választás, illetve leginkább annak társadalmi percepciója kétségtelenül átrendezte a korábbi erőviszonyokat. Ma már a Jobbik legalább annyira tűnik valószínű kihívónak, mint a baloldal. A Fidesz–Jobbik-párharc alakulását tekintve – kutatásunk szempontjából – fontos momentum az Ipsos 2014. február 11-i jelentése, mely

„2015 februárja a választói viselkedésben jelentős fordulatot hozott: az Ipsos közvélemény-kutatásaiban először fordul elő, hogy a 30 évnél fiatalabb választók között a Jobbik megelőzi a Fideszt (20 illetve 16 százalékot érnek el).”¹⁰

Vizsgálatunk ugyanakkor hangsúlyozottan nem a teljes magyar ifjúságról, azaz nem a teljes 15–29 éves korosztályról szól, hanem annak egy kitüntetett szegmenséről a nappali tagozatos egyetemistákról és főiskolásokról. Az alábbi adatok ezen megjegyzés fényében elemzendők. A 2015. április folyamán személyes technikával készített, 800 fős vizsgálatunk a pártpreferenciák érdemi változását rögzítette a 2013-as évhez képest. Ha azonban bevonjuk a 2011/2012 fordulóján mért, tehát 4 évvel korábbi eredményeket is, a változások mégsem tűnnek olyan jelentősnek. Legfontosabb megállapításaink:

1. Az egyetemisták és főiskolások körében immár harmadik mérésünkben is **a Jobbik Magyarországért Mozgalom a legnépszerűbb politikai párt**. Négy éve 19, két éve 17 volt a támogatottsága, 2015-ben ez az arány 20 százalék, azaz nagyjából a négy évvel ezelőtti szintre emelkedett vissza. **Ugyanakkor, míg a korábbi két hullámban a Fidesz és az LMP (illetve az Együtt2014–PM) a Jobbikéhoz hasonló nagyságrendű tábor tudhatott maga mögött, 2015-ben a radikális párt nagy fölényrel vezet.**
2. Ahogy négy éve, úgy 2015-ben is **a második legnépszerűbb párt a nappali tagozatos egyetemi és főiskolai hallgatók körében a Lehet Más a Politika (14,5%)**. Az LMP támogatottsága nagy ingadozást mutatott a három vizsgálati hullám során. Magas támogatottságról indult, 2013-ban azonban az újonnan alakult Együtt2014–PM szövetség elszípkázta előle a politikai teret, és a hallgatók inkább ez utóbbi, friss formáció felé fordultak. 2015-ben azonban a baloldali erők szétesését követően, visszaállt a 4 évvel korábbi „rend”, **az LMP újra a második legnépszerűbb politikai párttá vált a nappali tagozatos hallgatók körében.**
3. Adataink szerint a Fidesz–KDNP támogatottsága az első két hullámban a teljes minta 15, illetve 16 százaléka volt (ez 2011/2012 fordulóján a képzeletbeli rangsor harmadik, 2013-ban a második helyéhez volt elegendő). **2015-ben viszont mindkét korábbi mérésünkhöz képest érdemben alacsonyabb azok aránya, akik a kormányzó szövetségre szavaznának (12%)**. Ezzel a Fidesz–KDNP az LMP mögé szorult a támogatottsági sorrendben, a Jobbiktól már jócskán elmaradva.

10. Forrás: Tovább gyengült a Fidesz, csúcson a Jobbik. <http://ipsos.hu/hu/news/tovabb-gyengult-fidesz-csucson-jobbik>. Utolsó letöltés: 2015. május 15.

4. Az előző vizsgálatunk elemzésekor azt írtuk, hogy az új, baloldali erőnek számító Együtt2014–PM szövetség „jött, látott és relatív győzelmet aratott, hiszen az adatfelvétel pillanatában éppen hogy csak létező szervezet a magyar nappali tagozatos hallgatók 14 százalékát tudhatta maga mögött, és ezzel a 3. legnépszerűbb politikai párt volt” 2013-ban. 2015 tavaszára a szövetség helyzete alapvetően megváltozott. Bajnai Gordon nemcsak a miniszterelnöki ambíciót adta fel a választási kampányban, hanem fél év múlva a politikától is visszavonult. Az Együtt és a PM útjai elváltak egymástól, támogatottságuk a teljes, felnőtt népességben 1 százalék körül mozog.¹¹ **A nappali tagozatos hallgatók között együttesen 4, külön-külön 3 és 1 százalékos támogatottsággal bírnak.** Bár erre közvetlen bizonyítékunk nincs, álláspontunk szerint támogatóik egyrészt visszaszívárogtak az LMP-hez, más részük viszont párt nélkülivé vált, és jelenleg a bizonytalanok vagy válaszmegtagadók között található.
5. **A hagyományos baloldali pártok, az MSZP és a DK támogatottsága a teljes hallgatói népességben 5 százalék alatti.** Az MSZP megőrizte a 3 százalékos táborát, a DK pedig 2 százalékon áll. Összességében szembeszökő, hogy a teljes baloldal az egyetemisták és főiskolások között még a korábbiaknál is gyengébben szerepelt: a négy párt együttléve is csak a hallgatók 7 százalékának támogatását **tudta elnyerni, sokszorosan alulmúlva ezzel saját teljes népességbeli arányát.**
6. Az előző hullámokhoz képest **a párt nélküliek** (nem tudja, nem válaszol és nem szavazó csoportok együttléve) **aránya minimálisan emelkedett:** 2011-ben és 2013-ban is 39, 2015-ben 41 százalékot tettek ki.
7. **Annak ellenére, hogy az egyetemisták és főiskolások preferenciái markánsan eltérnek a teljes népességétől, az adatok hullámlása hasonló tendenciát mutat a mi felméréseinkben, mint a teljes lakosságban.** A Jobbik minden intézet felmérése szerint most van saját eddigi pályája csúcán a teljes népességben, a Fidesz támogatottsága 2015 áprilisában pedig jóval alatta marad a 2013. március–áprilisi és a 2011–2012 fordulóján mért szintnek. Az LMP az első és harmadik hullám időszakában a teljes népesség körében is viszonylag jól állt, a másodikban viszont – a pártszakadás után – éppen a mélypontján. Végül a baloldali pártok visszaesése sem csak a mi kutatásunkon látszik, a lefelé ívelő trend nyomon követhető a teljes lakosságban is a két korábbi időszakhoz képest.

11. Forrás: Stabil erőviszonyok a pártok között. <http://ipsos.hu/hu/news/stabil-eroviszonyok-partok-kozott>. Utolsó letöltés: 20015. május 15.

pártok	Aktív Fiatalok 2011. XII./2012. I.	Aktív Fiatalok 2013. III. – IV.	Aktív Fiatalok 2015. április
Jobbik	19	17	20
LMP*	18	8	14
Fidesz	15	16	12
Együtt, PM**	–	14	4
MSZP	5	3	3
DK	3	1	2
Egyéb párt	1	2	3
ezek közül egyikre se	–	–	2
semmiképp sem menne el	9	6	9
nem tudja	25	24	19
nem válaszol	5	9	13

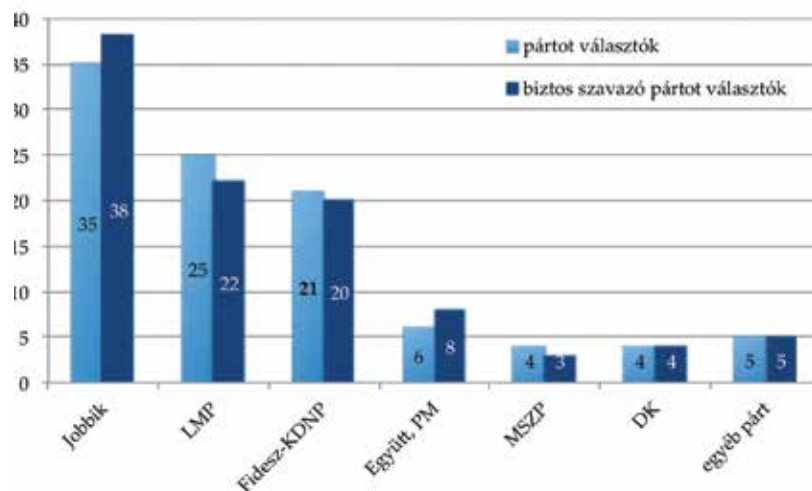
1. táblázat.

Pártpreferenciák az összes megkérdezett körében az Aktív Fiatalok kutatási sorozatban (teljes hallgatói népesség, százalékos megoszlás)

*az LMP-ből az előző mérésünket megelőzően váltak ki a későbbi PM alapítói, így Jávor Benedek, Karácsony Gergely és Szabó Tímea. A 2013. tavaszi adatfelvételünk előtt néhány hónappal jelentette be Bajnai Gordon az Együtt megalakulását, és várható indulását a 2014-es választásokon.

**2015 áprilisában a két pártot külön mértük. Az Együtt támogatottsága 3%, míg a PM-é 1%. A táblázatban csak közléstechnikai okok miatt kezeljük egyben a két különálló pártot.

A pártot választók és a biztos szavazó pártot választó hallgatók körében – ahol a hibahatár jóval magasabb, mint a teljes népességben – a sorrend szinte változatlan, de kisebb eltérések mégis rögzíthetők. Az Együtt és a PM, valamint a Jobbik-támogatókról is elmondható, hogy biztosan a pártjuk mögött állnak, viszont az LMP és a Fidesz–KDNP esetében nem nő, hanem csökken a támogatottság, ha a legszűkebb halmazt, azaz a biztos szavazó pártot választó hallgatókat vizsgáljuk. Az egyéb pártot választó hallgatók jó része a Kétfarkú Kutya Pártra voksolna, ami szintén jelzi az erős proteszt-hangulatot.

18. ábra

Pártok támogatottsága a különböző hallgatói csoportokban
(Százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fialatok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Az előző adatfelvételi hullámokhoz képest csökkent a hallgatók részvételi hajlandósága. Míg 2011/2012 fordulóján a kérdésre választ adó egyetemisták és főiskolások 57, két éve pedig 51 százaléka jelezte, hogy biztosan részt venne egy most esedékes parlamenti választáson, ez az arány 2015 áprilisában 46 százalék. Ez persze nem is meglepő azok után, hogy rögzítettük a hallgatók csökkenő politikai érdeklődését és növekvő „politika-undorát”.

A pártpreferencia a demográfiai típusú változók közül összefüggésben áll a hallgató nemével, lakhelyével és az apa iskolázottságával. Jeleznünk kell, hogy elemzésünk során az alacsony elemszám miatt a DK-t, az MSZP-t, valamint az Együttet és a PM-et – minden tartalmi, ideológiai probléma ellenére – együttesen kezeljük.

A férfi hallgatók közel négytizede a Jobbikra szavazna, azaz a Jobbik sokkal inkább „férfias” párt, mint a többi erő. (RÓNA–SÓRÉS 2010). Ezzel szemben az LMP-re az átlaghoz képest nagyobb arányban szavaznának női hallgatók.

Az állandó lakhely szerinti település típus alapvetően szegmentálja a hallgatói preferenciákat. Úgy is mondhatnánk, hogy érdemi különbség mutatható ki a fővárosi, a nagyvárosi és a kistelepülések fiataljainak pártpreferenciáiban. A fővárosi hallgatók körében a legnépszerűbb politikai párt az LMP, de feltűnően magas a baloldali erők támogatottsága is (együttesen 25%). Míg a Jobbik a pártot választók körében 35 százalékon áll, addig a budapesti egyetemisták körében részesedése ennek szinte a fele, 18 százalék. A Jobbik „terepe” a vidék. A kisvárosban élő hallgatók körében 42, a községben élőknel 45 százalék a legnépszerűbb politikai

erő támogatottsága (ezek az adatok a pártot választók viszonylatában értendők). A megyei jogú városokban lakó hallgatóknál a Jobbik és az LMP támogatottsága lényegében azonos, 32–33 százalék, ami azt jelzi, hogy a LMP egyértelműen nagyvárosias párt. Tehát míg vidéken a Jobbik, a nagyvárosokban az LMP testesíti meg a „régji” pártokkal szembeni tiltakozást. A Fidesz egyébként szinte minden településtípuson azonos támogatottságon áll, pedig korábban a kistelepüléseken kiemelkedő volt a támogatottsága. Ez alapján is életszerűnek tűnik a feltételezés, hogy a Jobbik számos támogatóját szívhatta el az utóbbi időben.

A diplomás apák nappali tagozatra járó főiskolás, egyetemista gyermekei legnagyobb arányban az LMP-t támogatják (28%), de ebben a körben viszonylag magas a Fidesz és arányaihoz képest a baloldali erők támogatottsága is. A Jobbik – mint ahogy korábbi vizsgálati hullámokban mindig az első generációs értelmiségi fiatalok körében a legnépszerűbb (RÓNA–REICH 2014). Nagyon érdekes adat, hogy majd minden második olyan fiatal, akinek az édesapja/nevelőapja legfeljebb szakmunkás végzettségű, a Jobbikra szavazna.

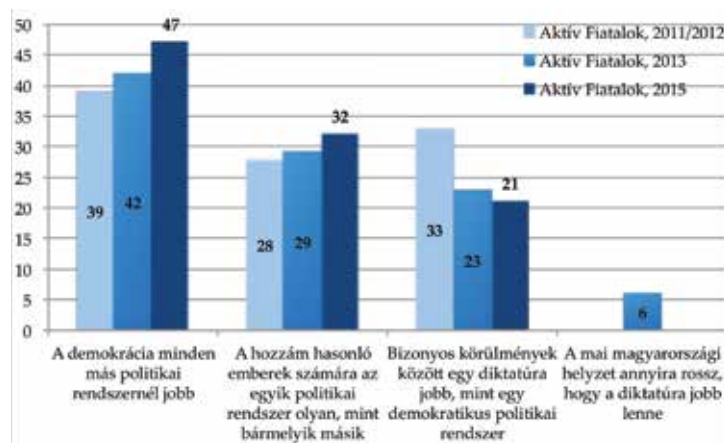
A különböző képzési szinten tanuló egyetemisták és főiskolások eltérő pártpreferenciával rendelkeznek. Az alapképzésben résztvevők között a Jobbik a legnépszerűbb párt, amely valószínűsíthetően összefüggésben van az azzal is, hogy erre a szintre járnak a legnagyobb arányban az elsőgenerációs értelmiségi fiatalok, és azzal is, hogy a Jobbik a tizenévesek körében még népszerűbb, mint az „idősebb” huszonevesek között (RÓNA–SÓRÉS 2012). Ebben a csoportban egyébként átlag feletti támogatottsággal rendelkeznek a hagyományos baloldali pártok, és az „egyéb” pártok. Az osztatlan képzésre (pl. orvos, jogász) járó hallgatók között átlagot jóval meghaladó a Fidesz–KDNP támogatottsága. A pártot választók csoportjában megközelíti a 30 százalékot. Relatíve itt a legmagasabb a baloldali erők támogatottsága is. A mesterképzésre járók körében az LMP és a Jobbik támogatottsága hajszálra megegyezik egymással, ami a Lehet Más a Politika felülreprezentáltságát jelenti.

Végül az utolsó szempont, amelyre érdemes felhívunk a figyelmet a vallásosság. Az Aktív Fialatok vizsgálatainak eredményei alapján egyértelműen bizonyítható, hogy a kormányzó Fidesz–KDNP támogattságának talán az egyik legfőbb ismérve a hallgatók egyházian vallásos jellege. Az egyház tanítását felvállaló, pártot választó hallgatók körében a Fidesz extrém magas, 54 százalékos támogatottsággal bír. A baloldali pártok az ateista, illetve a nem vallásos hallgatók körében érnek el kiemelkedően magas eredményt, míg a Jobbik támogatottsága a „vallásos vagyok a magam módján” kategóriát választók körében a legmagasabb.

Demokráciához való viszony

Kutatássorozatunk korábbi szakaszainak másik nagy visszhangot kiváltó eredménye a magyar egyetemisták és főiskolások demokráciáról vallott igen kritikus véleménye volt. 2011/2012 fordulóján a releváns választ adó felsőoktatási hallgatók 78 százaléka elégedetlen vagy nagyon elégedetlen volt a demokrácia működésével, az elégedettek pedig mindössze 22 százaléknyan voltak. Emellett pedig a demokráciát a kérdésre választ adók kevesebb mint 40 százaléka ítélte minden más politikai rendszernél jobbnak, egyharmaduk elfogadhatónak tartotta a diktatúrát „bizonyos körülmények” között, majd háromtizedük pedig „vállalt” és azt mondta, hogy neki tulajdonképpen mindegy milyen rendszerben él.

2015 áprilisában a nappali tagozatos hallgatók 47 százaléka vélekedett úgy, hogy a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb. Vizsgálataink szerint adatfelvételtől adatfelvételre növekedett valamelyest a demokráciát igenlők aránya (azt persze nem tudjuk, hogy valójában mit is jelent a fiatalok számára ez a fogalom). Ez az arány azonban így sem magas, csak most érte utol az Ifjúság2008 vizsgálat során a teljes 18–29-es korosztály esetében mért szintet. Szintén növekedett az előző vizsgálatokhoz képest az ún. rendszerszkeptikusok aránya, akik úgy vélekednek, hogy „a hozzám hasonló emberek számára az egyik rendszer olyan, mint a másik” (32%). Mindennek az az eredménye, hogy a „Bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint egy demokrácia”, kijelentést elfogadók aránya érdemben csökkent. A négy évvel korábbihoz képest 12, az előző hullámhoz képest két százalékponttal. Jeleznünk kell azonban, hogy 2013-ban kissé más volt a kérdésfeltevés, ugyanis kísérleti jelleggel beillesztettünk egy plusz kategóriát az eredeti kérdésbe: „A mai magyarországi helyzet annyira rossz, hogy a diktatúra jobb lenne”. Ezt az opciót, 2013-ban a hallgatók hat százaléka választotta. 2015-ös kutatásunkban visszatértünk az eredeti kérdésfeltevéshez.

19. ábra

A következő kijelentések közül melyik áll közelebb a véleményedhez?
(Kérdésre választ adók, százalékos megoszlás)

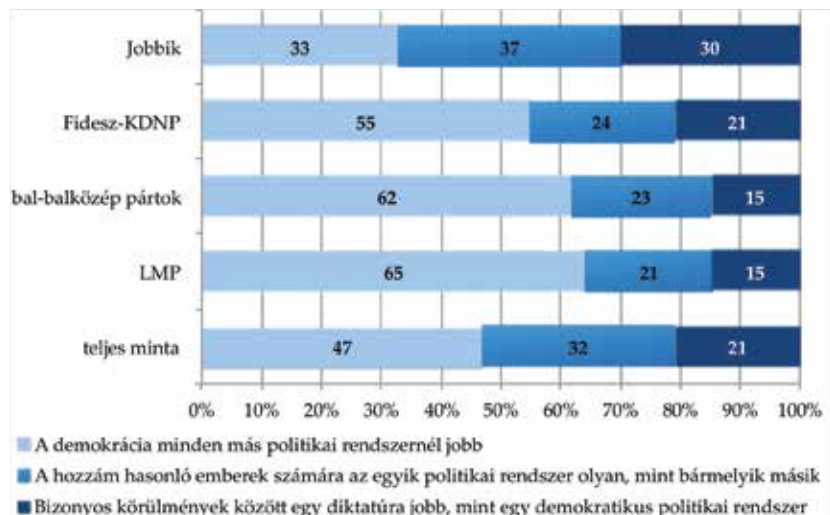
Az eredmények alapján az egyes politikai rendszerek közötti választás során demokráciapártiaknak minősülnek – elsősorban – a fővárosi hallgatók, a diplomás apák gyermekei, illetve a női hallgatók. A diktatúrát az átlagosnál nagyobb mértékben fogadják el a községekben élő főiskolás és egyetemista hallgatók, az alacsonyán iskolázott apák gyermekei, valamint a férfiak.

A hallgatói státuszhoz kötődő kérdések kapcsán megállapítható, hogy az alapképzésbe résztvevők járók számára jelent legkevesebbet a demokrácia, és egyben ők a leginkább rendszerszkeptikusok. Ezzel szemben a képzési szint emelkedésével párhuzamosan határozottan növekszik a demokráciát elfogadók, és a diktatúrát elutasítók aránya. Az állami fenntartású egyetemre járók – akik a minta legnagyobb részét teszik ki – körében az átlagosnál valamivel alacsonyabb a demokráciát minden más politikai rendszernél jobbnak tekintők aránya, és egy hajszálnyival magasabb a diktatúrát bizonyos körülmények között elfogadóké. Adatfelvételünk szerint a demokráciát, mint „legjobb” politikai rendszert a magán tulajdonú intézmények hallgatói fogadják el a legnagyobb arányban.

A különböző tudományágak képviselői közül – amelyek statisztikailag vizsgálhatók – messze a leginkább demokráciaelkötelezettek a társadalomtudományi szakos hallgatók, valamint a jogáshallgatók, de 50 százalékos feletti elfogadottsága van az orvostanhallgatók, a gazdasági képzésre járók, valamint a bölcsészhallgatók körében is.

A diktatúrát – elvi szinten – elfogadhatónak tartók közül – hasonlóan egyébként 2013-hoz – az informatikai képzést folytató, a műszaki, az agrár képzésekre járó hallgatók, valamint a különféle egészségtudományi, de nem orvosi képzést folytató egyetemisták és főiskolások tűnnek ki. Ezen csoportoknál megfigyelhető egyébként, hogy relatíve magas körükben az első generációs értelmiségiek aránya.

Végül nagyon érdekes, ha a demokrácia versus diktatúra problematikáját politikai preferencia szerint vizsgáljuk. A demokrácia feltétlen támogatói az LMP szavazói, és a bal-balközép pártok támogatói. Némiképp ugyan kisebb a Fidesz-szavazók demokrácia-elköteleződése, de ebben a körben is abszolút többségben vannak azok a fiatalok, akik szerint a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb. Valójában a Jobbik szavazók vallanak a többiekétől eltérő véleményt. Ők a legkevésbé demokrácia-elkötelezettek, 37 százalékos számára az egyik rendszer éppen olyan, mint a másik, további közel háromtizedük pedig bizonyos körülmények között jobbnak tartja a diktatúrát, mint a demokráciát.

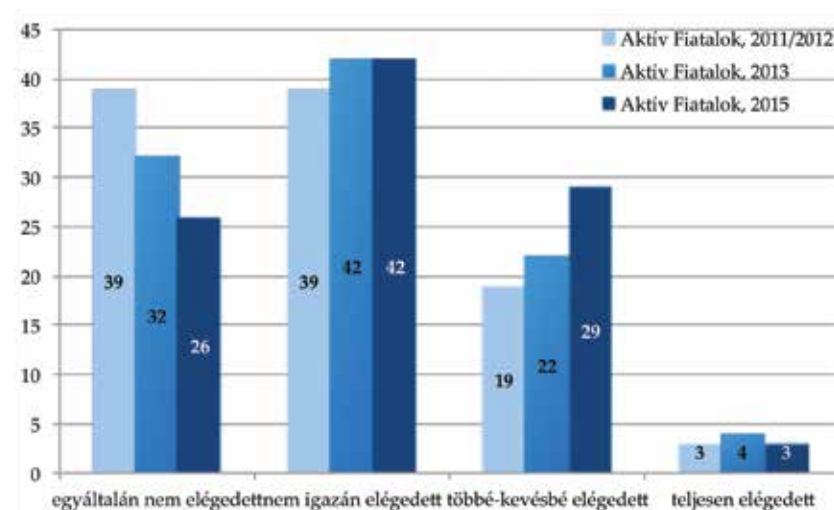

20. ábra

A következő kijelentések közül melyik áll közelebb a véleményedhez, pártpreferenciák szerint?
(Kérdésre választ adók, százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

A létező demokratikus rendszerrel kapcsolatosan általánosságban egy inkább negatív attitűd érvényesül az egyetemisták és főiskolások körében. A hallgatók 68 százaléka vagy egyáltalán, vagy nem igazán elégedett azzal, amit ma Magyarországon demokráciának nevezünk. Érdemes megjegyezni, hogy a két évvel korábbi eredményekhez képest mintha történt volna elmozdulás. Hat százalékponttal csökkent a nagyon elégedetlenek aránya (a kevésbé elégedettek aránya statisztikailag szignifikáns módon növekedett 7 százalékponttal. Jelenleg a hallgatók 29 százaléka valamennyire elégedett a magyar demokráciával, három százaléka pedig egyenesen kielégítőnek gondolja azt (e téren nincs érdemi elmozdulás).

21. ábra

Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban?
1-től 4-ig terjedő skála átlagai (1=egyáltalán nem elégedett, 4=nagyon elégedett)
(Kérdésre választ adók, százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2011/2012, 2013 és Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

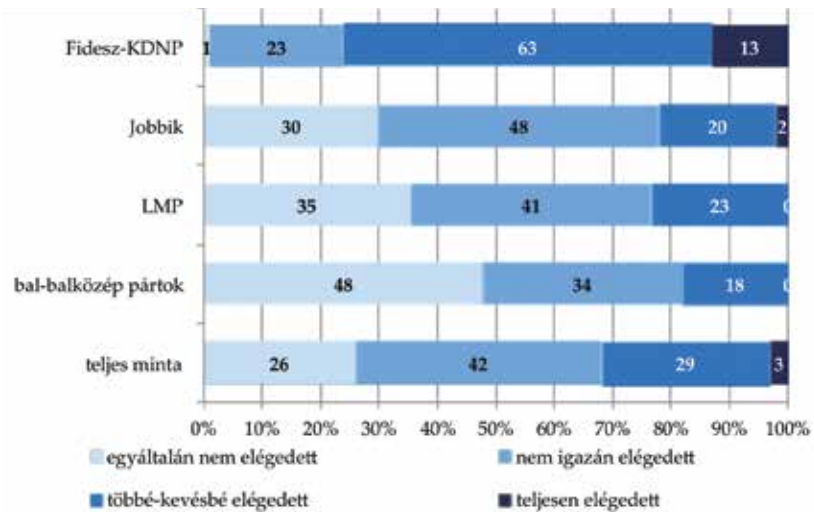
A "létező" demokráciával kevésbé elégedettek egyrészt az alacsonyabban iskolázott apák gyermekei, másrészt a diplomás apáké, ugyanakkor a teljesen elégedettek között is ez utóbbi hallgatói réteg tagjai vannak felülreprezentálva. Úgy tűnik, hogy a demokráciával való elégedettségnek van egy gazdasági/szociális aspektusa, hiszen a nehezebb anyagi körülmények között élő hallgatók fele kifejezetten elégedetlen a demokrácia jelenlegi teljesítményével. Ezzel szemben a „gondok nélkül élők” viszont a létező demokráciával inkább vagy teljesen elégedettek.

A demokrácia teljesítményének megítélése erősebben korrelál a fiatalok valláshoz való viszonyával és a politikai preferenciákkal. Minden más hallgatói csoportnál magasabb a „létező” demokrácia elfogadottsága az egyházasan vallásos fiatalok körében. Lényegében minden második hallgató, aki önmagáról azt állítja, hogy „vallásos vagyok, az egyház tanítását követem” vagy többé-kevésbé, vagy teljesen elégedett a demokrácia magyarországi teljesítményével. Ezzel szemben az ateisták 42–42 százaléka vagy egyáltalán nem, vagy nem igazán elégedett ugyanazon demokráciával (egyébként a nem vallásosak is inkább elégedetlenek, mint elégedettek).

Véleményünk szerint ezen polarizáció oka a háttérben meghúzódó pártpreferencia. Az egyházasan vallásos fiatalok körében messze a Fidesz–KDNP a leglátogatottabb párt, az ateisták viszont ellenzéki, ezen belül is bal–balközép ellenzéki szavazók. A demokrácia megítélését tehát a pártszimpátiájukon és kevésbé a vallásos hitükön keresztül fejezik ki a hallgatók.

A Fidesz–KDNP jelenlegi egyetemista, főiskolás támogatóinak több mint háromnegyede elégedett vagy teljesen elégedett a demokrácia jelenlegi működésével, ezzel szemben a bal–balközép pártok támogatóinak döntő többsége pontosan ellentétes véleményen van. A Jobbikot támogatók is inkább a kritikusok táborába tartoznak.

22. ábra

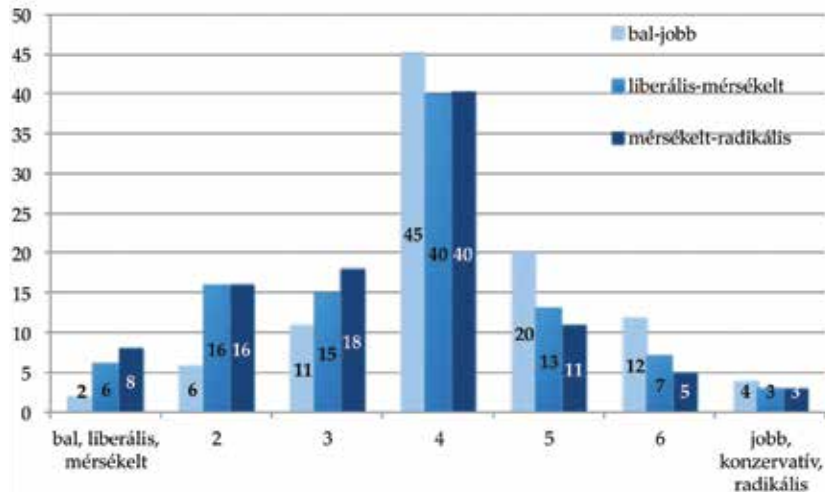
Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban?
1-től 4-ig terjedő skála átlagai (1=egyáltalán nem elégedett, 4=nagyon elégedett)
(Százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Politikai ideológiai kötődés

A hallgatói pártpreferenciák polarizációja nemcsak a demokrácia működésének megítélésekor köszön vissza, hanem akkor is, amikor az ideológiai beállítódásukat elemezzük. Az elmúlt vizsgálatok elemzéseiben megállapítottuk, hogy a nappali tagozatos egyetemisták és főiskolások közel egynegyede határozottan jobboldalinak vallja magát (1-től 7-ig terjedő skálán 6-os és 7-es értéket választ), míg a határozottan baloldaliak aránya ennek még a felét sem éri el. Előző vizsgálatainkban arra is rámutattunk, hogy a hagyományos bal–jobb ideológiai skála közepére, a 4-es értékre a hallgatók mintegy negyztizede helyezi magát. A középső érték népszerűsége mögött egyfajta bizonytalanság is állhat: azok egy része is ezt választja, akik nem tudják magukat besorolni. Kutatásunk ugyanakkor túllép a bal–jobb tengelyek elemzésén, és a liberális – konzervatív valamint a mérsékelt – radikális skálán való pozicionálást is vizsgáljuk. Ez alapján 2013-ban a hallgatók sokkal inkább tűntek liberálisnak és mérsékeltnek, mint határozottan konzervatívnak, vagy egyértelműen radikálisnak.

2015-re nem történt drámai átrendeződés a magyar nappali tagozatos hallgatók ideológiai karakterében. Általánosságban elmondható, hogy az önbesorolás alapján továbbra is inkább jobboldaliak, egyértelműen liberálisok és határozottan mérsékelt beállítódásúak. Talán mintha egy hajszálnyival kevésbé lennének jobboldaliak (a 6-ost és 7-est választók aránya 20 százalék alá csökkent), és mintha valamelyest növekedett volna az önmagukat középre helyezők aránya, de ezek a változások nem tekinthetők drámainak, érdeminek. Míg két éve a bal–jobb skála átlaga 4,4 pont volt, 2015-ben 4,3, a liberális–konzervatív skálán mindkét évben 3,7–3,7 az átlag, a mérsékelt–radikális skálán pedig 3,6-ról 3,5 pontra „váltzott”. Vagyis több évnyi elemzés alapján a hallgatói ideológiai orientáció eléggé beálltnak, szinte konstansnak tűnik.

23. ábra

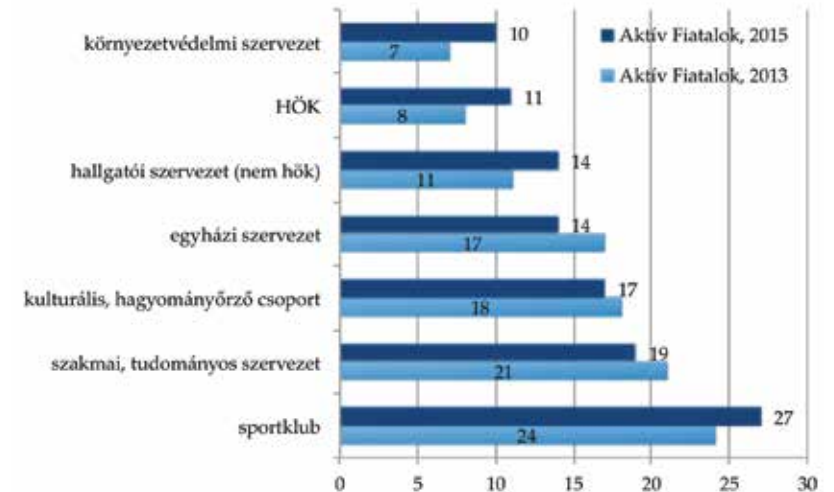
Kérlek, jellemezd önmagad az alábbi tulajdonság-párok segítségével?
(1-től 7-ig terjedő skála megoszlásai)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

A politikai részvétel egyes dimenziói

Szervezeti kötődés

Ahogy erre korábbi vizsgálatainkban is utaltunk, a magyar egyetemisták és főiskolások közéleti aktivitása némileg magasabb, mint azt a megelőző nagymintás ifjúsági vizsgálatok jelezték (SZABÓ–OROSS 2014). Ez az aktivitás azonban a politikai szerveződések felé erősen korlátozott, sokkal inkább a szabadidő eltöltését célozza. Ugyanis 2015-ben, ahogy két éve is a sportklub a fiatalok szervezeti hálójának kulcseleme, amelyet talán túlzás lenne politikai jellegűnek minősíteni. A második legnépszerűbb szervezeti forma a szakmai, tudományos organizáció, amelyhez majd minden ötödik fiatal kapcsolódik. Ezt követik a kulturális, hagyományörző, művészeti csoportok, szervezetek és az egyházi, vallási közösségek. 2013-hoz képest némileg emelkedett a környezetvédelmi szerveződésekbe való bevonódás mértéke és 10 százalék fölé növekedett a helyi hallgató szervezethez (HÖK) kötődők aránya. Minden más szerveződés – összességében 12féle szervezeti formát soroltunk fel – kevéssé releváns. Csak illusztrációként jeleznénk, hogy politikai párt ifjúsági szervezetéhez és politikai párthoz két-két százalékuk kapcsolódik.

24. ábra

Kötődsz-e az alábbi (formális) szervezetekhez?

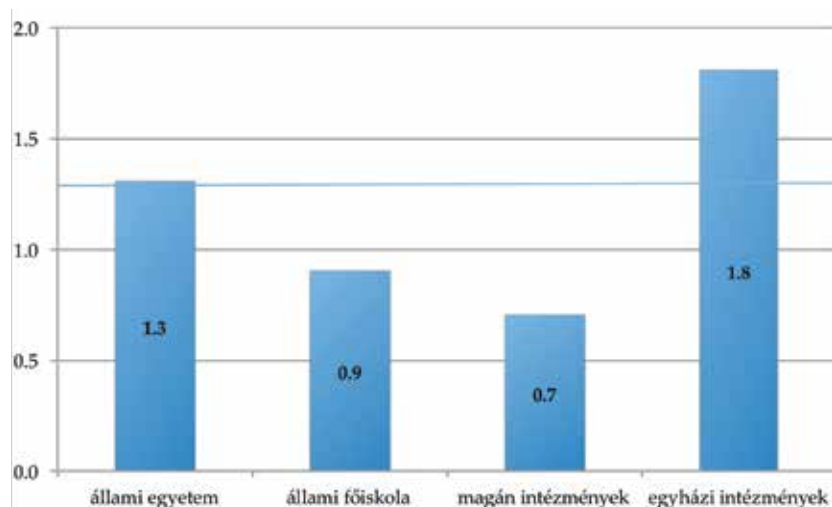
(A 2015-ben tíz százalékot meghaladó említések százalékos megoszlása)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013 és 2015. Saját számítás.

Ahogy két éve, úgy 2015-ben is a magyar egyetemisták és főiskolások mintegy 40 százaléka nem kapcsolódik egyetlen formális szervezethez sem. Szintén változatlan az egy szervezethez kötődők aránya (28 százalék). 15 százalékuk kapcsolódik két szervezethez, míg három vagy több szervezeti kötődése a hallgatók 18 százalékának van (átlagos szervezeti tagsági index=1,3 pont, ahol 0, ha semmilyen szervezeti kötődése sincs és 12, ha minden szervezeti formában aktív). Ez az indexérték 2013-ban 1,4 pont volt, megállapítható tehát, hogy a szervezeti kötődés nehezen mozgó indikátora a hallgatók aktivitásának.

A formális szervezethez való kötődés szociológiai háttere nem különbözik attól, amelyet 2013-ban rögzítettünk. Tehát a szervezethez való kötődés lineárisan növekszik a képzési szint emelkedésével, a legmagasabb a PhD-hallgatóknál. Ez azt jelenti, hogy minél jobban belakja egy hallgató az adott intézményt, annál könnyebben talál olyan szervezetet, amelyhez kapcsolódni fog. Szintén fontos szempont, hogy a hallgató milyen tudományterülethez sorolható képzésre jár. A hitéleti képzésre járók – bár nagyon kevesen vannak – markánsan elkülönülnek a többiek közül, náluk a legmagasabb arányú a többszörös szervezeti kötődés. Nem véletlen, hogy az egyházi felsőoktatásban tanulók szervezeti kötődése minden más intézményi típushoz képest magasabb.

Első ránézésre talán meglepő, de a szervezeti kötődés nincs összefüggésben a politikai preferenciákkal. Vélelmezhető, hogy ennek oka a politikai típusú szervezetekben való igen alacsony involválódás.

25. ábra

Szervezeti kötődés intézmény típusa szerint
(0–12-ig terjedő index átlagai)

0= semmilyen tagsága sincs, 12= mind a 12 szervezeti formában részt vesz)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013. Saját számítás.

Direkt demokratikus akciókban való részvétel

Az előző, 2013-ban lezajlott kutatásunk egyik fontos megállapítása volt, hogy megcáfolhattuk a tunya, egész évben a „romkocsmák homályában merengő” főiskolás, egyetemista sztereotípiáját. Nem állítottuk, hogy nincsenek ilyen hallgatók, de azt viszont többszörösen bizonyítottuk, hogy a hallgatói társadalom egészére vonatkoztatva ez a negatív kép egyszerűen hamis.

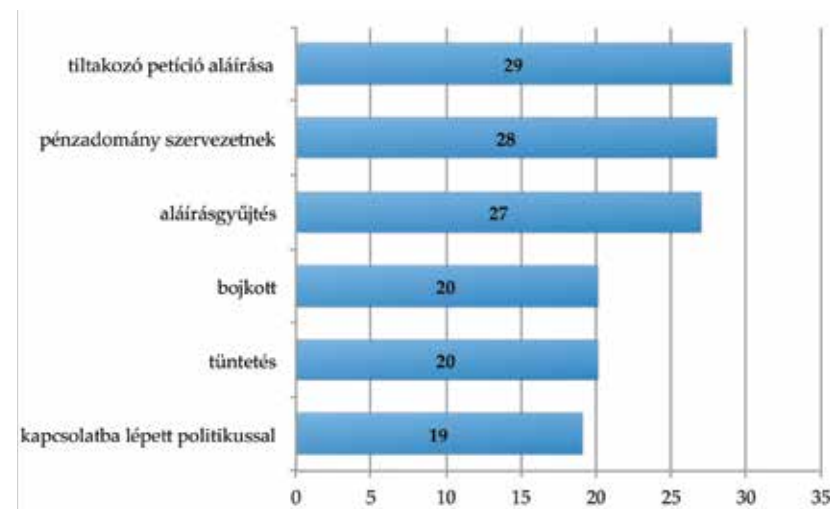
2015-ös kutatásunkban – egy nemzetközi kutatási projekttel való összehasonlíthatóság kedvéért – 14-ről 20-ra növeltük azt a direkt participációs repertoárt, amelyből a hallgatók választhattak. Ily módon idej kutatásunk eredményei csak részlegesen hasonlíthatók össze 2013-as adatainkkal. Jelentésünkben ezért csak azokat a részvételi formákat közöljük, amelyek mindkét elemzésben megkérdezésre kerültek, és amelyek legalább 10 százalékos említést értek el.

2015-ben a legkedveltebb tiltakozási forma – a talán legkisebb bevonódással, elköteleződéssel járó – tiltakozó petíciók aláírása volt, 29 százalékkal. Két éve a hallgatók 30 százaléka állította ugyanezt, vagyis e téren nincs érdemi elmozdulás.

Magyarországon a 2010-es évek elején vált egyre népszerűbbé, hogy civil szervezetek, vagy akár oknyomozó internetes portálok arra kérik szimpatizánsaikat, hogy pénz adományozásával segítsék munkájukat. Míg két éve a kérdésre választ

adó hallgatók 16 százaléka jelezte, hogy adományozott valamekkora összeget szervezetnek vagy pártnak, addig 2015-re több mint másfélszeresére nőtt ezen részvételi forma részesedési aránya (28%). Ahogy 2013-ban, úgy 2015-ben is a harmadik legnépszerűbb forma az aláírásgyűjtésben való részvétel (30% két éve, most 27%).

Fontos változás történt 2013-hoz képest a tüntetések terén. Csak emlékeztetőül: a 2011-es év vége, de leginkább a 2012-es esztendő a politikai tiltakozások fontos éve volt, hiszen a Hallgatói Hálózat tiltakozásai révén a közfigyelem középpontjába kerültek az egyetemisták és főiskolások. Ennek következtében minden harmadik egyetemista jelezte, hogy részt vett tüntetésen, minden hatodik pedig, hogy részt vett spontán megmozduláson, utcai akción. 2015-re a tüntetések és a spontán utcai megmozdulások visszaszorultak a hallgatók körében. Ebben az évben a hallgatók 20 százaléka jelezte, hogy részt vett tüntetésen, a spontán megmozdulás említése pedig 10 százalék alá csökkent. Bár 2014-ben három választást is tartottak Magyarországon a „kapcsolatba lépett politikussal, önkormányzati képviselővel” formában való involválódás lényegében nem változott az elmúlt két esztendőben.

26. ábra.

Részt vettél-e valaha, folytattad-e valamikor az alábbi tevékenységeket?
(A 10 százalék feletti igen válaszok megoszlása)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás

2014 őszén és 2015 legelején egy rövid élettartamú tiltakozási hullám zajlott Magyarországon. Az internetadó bevezetése ellen kezdődött megmozdulások később újabb és újabb tartalommal telítődtek, és rendszeres időközönként tartottak különböző szervezésben utcai tüntetéseket, vonulásokat Budapesten, illetve az ország több nagy városában. Úgy véltük, hogy legalább egy kérdés erejéig érdemes megvizsgálni, hogy a nappali tagozatos egyetemisták és főiskolások mennyire kapcsolódtak be ezekbe a megmozdulásokba.

Eredményeink szerint a hallgatók kilenc százaléka jelezte, hogy részt vett az őszi, téli utcai tüntetéseken, megmozdulásokon, további 16 százalékuk pedig bár tevőlegesen nem vett részt ezeken, de támogatta azt, szeretett volna részt venni.¹² Másképp fogalmazva: a nappali tagozatos hallgatók egy kisebbsége jelent meg a tiltakozásokon, vagy néhány hónap elteltével már nem volt számára fontos, hogy elmondja korábbi véleményét.

12. Nagyon érdekes lenne ezeket az adatokat országos mintán végzett, hasonló kérdést tartalmazó vizsgálattal összehasonlítani. A 9 százalék mértékét, ekkor tudnánk igazán megítélni.

A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2015-ös hullámának empirikus survey vizsgálata **800** fős kvóta¹³ **mintán készült**, amelyet szigorított véletlen sétához hasonló utasítások révén „véletlenítettünk”. A 800 főt papír alapú kérdőíven keresztül, személyesen kérdeztünk a magyarországi egyetemek és főiskolák kampuszain. A kérdezést Róna Dániel vezetésével a Budapesti Corvinus Egyetem, valamint Kovács Tamás vezetésével az ELTE ÁJK alap- és mesterképzésben részt vevő politológus hallgatói végezték szakmai gyakorlat keretében. A kutatásban kérdezőként részt vevő hallgatók a terepmunka előtti részletes kérdezői eligazításon, kiképzésen estek át. Munkájukat utólag több szempont szerint ellenőriztük.

A személyes kérdezésre 2015. április 1 és április 25. között került sor 160 mintavételi ponton (vagyis ennyi egyetemi, főiskolai karon vagy főiskolán). A személyes kérdezéseket minden esetben a kiválasztott főiskola vagy egyetem területén hajtották végre a kérdezők a következő szigorú előírások szerint:¹⁴

- az interjúalanyok első harmadát a bejáratnál kellett kiválasztani oly módon, hogy minden második kijövő vagy bemenő hallgatótól kellett interjút kérni. Ha a hallgató elutasította a kérdezőt, akkor újra kellett kezdeni a számlálást, és az elutasítótól számított második személyt kellett újra megszólítani;
- a következő harmadot az egyetemeken és főiskolákon belül a tervek mellett ülő, várakozó hallgatók közül kellett kiválasztani. Közülük legalább egynek társaságból kellett jönnie, a többi magányosan ülő is lehetett;
- az utolsó harmadot társas helyszíneken, azaz a büfében, az udvaron, aulában kellett kiválasztani. Szigorú megkötés volt azonban, hogy tanterembe nem mehetett be a kérdező.

A fenti elvek alapján lefolytatott kérdezést követően létrejött 800 fős minta a következő szempontok szerint reprezentatív:

1. az intézmény fenntartója (állami egyetem, állami főiskola, egyházi egyetem, egyházi főiskola, magán egyetem, magán főiskola);
2. az intézmények súlya a felsőoktatáson belül;
3. az intézményeken belüli kari összetételre;
4. az intézményen és karon belül a nők és férfiak megoszlása;
5. az intézményen és karon belül a képzési szint megoszlása (alapképzés, mesterképzés, osztatlan képzés, PhD képzés).

13. A kvóta alapját az EMMI által kiadott Felsőoktatás-statisztikai kiadvány 2013/2014 Excel táblái képezték.

14. A véletlen kiválasztás szabályait Róna Dániel dolgozta ki.

Ezt az öt szempontot együttesen vettük figyelembe, ami azt jelenti, hogy például az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán pontosan annyi nappali tagozatos, osztatlan képzésre járó, lány jogász hallgató van a mintánkban, mint amennyi az EMMI statisztikái szerint a reprezentatív mintában szükséges (és így tovább az összes magyarországi intézmény összes karára vonatkozóan).

***

A Jelentésben idézett interjúk két időpontban, 2013 tavaszán és 2015 tavaszán készültek. A 2013 tavaszi félig strukturált interjúkat különböző hallgatói szervezetek vezetőivel, tisztségviselőivel, míg a 2015 tavaszi interjúkat külföldön élő magyar egyetemistákkal készítette Oross Dániel. Az interjúk szó szerinti idézetek, amelyeknél a neveket – az interjúalany társadalmi nemének meghagyása mellett – megváltoztattuk.

A Jelentésben idézett fókuszcsoporthoz vizsgálat Pécsen készült 2013 tavaszán, pécsi egyetemisták körében. A moderátor Csőzik Rita volt. A beszélgetés tárgya a politikai szocializáció működése, a politikai és a közéleti érdeklődés, valamint az általános közhangulat volt.

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. ábra A képzési szint megoszlása az apa iskolai végzettsége szerint (%)	12
2. ábra A képzési szint megoszlása a hallgató állandó lakhelye* szerint (községben és Budapesten élők, százalék)	13
3. ábra A hallgatók bevételi szerkezete* Több válasz együttes elemzése alapján (%)	14
4. ábra A hallgatók kiadási szerkezete* (átlagok és mediánok)	16
5. ábra Összességében hogy érzed anyagilag...? százalékos megoszlás	17
6. ábra Összességében hogy érzed anyagilag...? (Az apa iskolai végzettsége szerint) százalékos megoszlás	18
7. ábra Mennyire érzed biztosnak a jövődet – szubjektív jövedelemérzet alapján? 1-től 5-ig terjedő skála átlagai (1=egyáltalán nem érzi biztosnak, 5=teljesen biztosnak érzi)	20
8. ábra Jelenlegi munkavállalás. (A valamilyen gyakorisággal dolgozók százalékos megoszlása)	21
9. ábra A rendszeresen munkát vállalók és a nem dolgozók megoszlása jövedelmi quintilisek szerint (százalékos megoszlás)	22
10. ábra Tapasztalataid szerint milyenek most az elhelyezkedési lehetőségek a lakóhelyeden és a környékén azzal a végzettséggel és szakképzettséggel amellyel rendelkezni fogsz, szak és tudományterület alapján? 1-től 5-ig terjedő skála átlagai (1=nagyon kedvezőtlen, 5=nagyon kedvező)	23
11. ábra Tervezed-e, hogy a közeljövőben külföldön végezd az egyetemet, főiskolát? – Apa iskolai végzettsége és állandó lakhely szerint (Az igen válaszok százalékos megoszlása)	27
12. ábra Dolgoztál-e, illetve tanultál-e valaha külföldön? – A nyelvtudás színtje szerint (Az „igen” válaszok százalékos megoszlása)	28
13. ábra Tervezed-e, hogy egy pár hétre, pár hónapra külföldre menj dolgozni, illetve hogy külföldön élj? (Százalékos megoszlás)	30
14. ábra Tervezed-e, hogy pár évre külföldre menj dolgozni? A hallgató állandó lakhelye és a szülők iskolai végzettsége szerint (Az igen válaszok százalékos megoszlása)	31
15. ábra. Milyen előkészületet tettél külföldi terveid megvalósítása érdekében? (Az említések százalékos aránya. Több opciót is meg lehetett jelölni.)	33
16. ábra Mennyire érdekelnek a közéleti, társadalmi problémák? Mennyire érdekel a politika? 1-től 5-ig terjedő skála átlagai (1=egyáltalán nem érdekel, 5=nagyon érdekel)	36
17. ábra. Mi az az első (egyetlen) szó, ami eszedbe jut erről a kifejezésről: politika? (Szófelhő – említések gyakorisága alapján, 2013, 2015*)	37

18. ábra Pártok támogatottsága a különböző hallgatói csoportokban (Százalékos megoszlás)	42
19. ábra A következő kijelentések közül melyik áll közelebb a véleményedhez? (Kérdésre választ adók, százalékos megoszlás)	44
20. ábra A következő kijelentések közül melyik áll közelebb a véleményedhez, pártpreferenciák szerint? (Kérdésre választ adók, százalékos megoszlás)	46
21. ábra Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban? 1-től 4-ig terjedő skála átlagai (1=egyáltalán nem elégedett, 4=nagyon elégedett) (Kérdésre választ adók, százalékos megoszlás)	47
22. ábra Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban? 1-től 4-ig terjedő skála átlagai (1=egyáltalán nem elégedett, 4=nagyon elégedett) (Százalékos megoszlás)	48
23. ábra Kérlek, jellemezd önmagad az alábbi tulajdonság-párok segítségével? (1-től 7-ig terjedő skála megoszlásai)	50
24. ábra Kötődés-e az alábbi (formális) szervezetekhez? (A 2015-ben tíz százalékot meghaladó említések százalékos megoszlása)	51
25. ábra Szervezeti kötődés intézmény típusa szerint (0–12-ig terjedő index átlagai 0= semmiféle tagsága sincs, 12= mind a 12 szervezeti formában részt vesz)	52
26. ábra. Részt vettél-e valaha, folytattad-e valamikor az alábbi tevékenységeket? (A 10 százalék feletti igen válaszok megoszlása)	53
1. táblázat. Pártpreferenciák az összes megkérdezett körében az Aktív Fiatalok kutatási sorozatban (teljes hallgatói népesség, százalékos megoszlás)	41

IRODALOM / BIBLIOGRAPHY

- Reiner Roland, Oross Dániel, Keil András (2012): Trendforduló: Új fejezet a Fidesz és a legfiatalabb választói korosztály kapcsolatában? In: Szabó Andrea (szerk.) (2012): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012: Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I.* Szeged, Belvedere Meridionale, 2012. pp. 183–203.
- Róna Dániel, Szabó Andrea (2012): A kutatás módszertana. In: Szabó Andrea (szerk.) (2012): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012: Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I.* Szeged, Belvedere Meridionale, 2012. pp. 15–24.
- Róna Dániel, Sörös Anett (2012): A kuruc.info nemzedék. Miért népszerű a Jobbik a fiatalok között? In: Szabó Andrea (szerk.) (2012): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012: Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I.* Szeged, Belvedere Meridionale, 2012. pp. 113–157.
- Róna Dániel, Reich Jenő (2013): „Nemzetiek”, cigányokkal szemben rendpártiak, demokráciából kiábrándultak, első generációs értelmiségiek, közösségre vágyanak. A Jobbik egyetemista-főiskolás támogatói. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók, 2013. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében II.* pp 151-172. Szeged: Belvedere.
- Szabó Andrea (szerk.) (2012): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012: Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I.* Szeged, Belvedere Meridionale, 2012. 240 p.
- Szabó Andrea, Kern Tamás (2011): A magyar fiatalok politikai aktivitása. In: Bauer Béla, Szabó Andrea (szerk.) *Arctalan (?) nemzedék: Ifjúság 2000–2010* Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2011. pp. 37–80.
- Szabó Andrea, Oross Dániel (2012): A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében. In: Szabó Andrea (szerk.) (2012): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012: Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I.* Szeged, Belvedere Meridionale, 2012. pp. 65–111.
- Szabó Andrea (2013): *A magyar egyetemisták és főiskolások Magyarországon. Gyorsjelentés 2013 (2. hullám).* Pécs. IDRResearch Kft./Publikon Kiadó.
- Szabó Andrea (szerk.) (2014): *Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében.* Budapest–Szeged, Belvedere–MTA TK PTI.

UNIVERSITY AND COLLEGE STUDENTS IN HUNGARY, 2015

Andrea Szabó

Active Youth In Hungary Research Group

Belvedere Meridionale

Budapest, 2015

CONTENT

INTRODUCTION	65
KEY FINDINGS OF THE 2015 SURVEY	67
Social Situation	67
Working and settling abroad	67
Political attitudes and preferences	68
Social and political participation	68
SOME MAJOR RESULTS IN DETAIL	71
Financial background	71
Studying, working and settling abroad	72
The perception of politics	74
Political party preferences	75
Attitudes towards democracy	78
Political and ideological bonds	79
Organisational affiliation	80
Direct participation in democratic actions	80
FIGURES AND TABLES	83

INTRODUCTION

The third round of data collection of the Active Youth In Hungary Research Group¹⁵ on college and university students has now been completed.

Since the end of 2011, the research group has been monitoring Hungarian full-time college and university students' interest in politics and public life, along with their political attitudes, behavior and profile. A flash report and a volume-length study were edited and published on both of the first two study rounds (SZABÓ 2013, SZABÓ 2014).

The methodology for the present, that is, the third data collection cycle was significantly modified compared to the one used for the last research round carried out in 2013. During April 2015, full-length face-to-face interviews have been carried out on an 800-strong quota sample, which was complemented by the so-called random walk method on the campuses of colleges and universities, approximating, as far as possible, randomized sampling procedures. In terms of belonging to university departments, level of education and gender, we questioned students in the exact proportions matching their share in the total population. We do think that the change in the data collection methodology could influence the distribution of some of the responses, while we have no estimates as to the precise extent of this influence.^{16,17}

The analysis below presents the most important results of the study in a thematic format. In the course of the analyses, we explore the data in terms of a number of socio-demographic dimensions (gender, permanent address according to settlement type, father's level of education). Furthermore, where justified, we also compare the data from the previous round.

The National Students' Union acted as strategic partner for the research. The publication was supported by the Heinrich Böll Foundation.

---

15. The Active Youth in Hungary Research Group was established in the spring of 2011 on the basis of a youth research working community, operating since 2009. Our goal is to provide a broad array of knowledge on the youth of Hungary – especially their attitude to public affairs and politics. The members of the Active Youth in Hungary Research Group are researchers and doctoral candidates in the social sciences (political science, psychology, sociology). The group is led by Andrea Szabo, PhD. Its members include Dániel Róna, Ph.D., Dániel Oross and András Keil, doctoral candidates. The research team was joined by Rita Csózik and Tamás Kovács doctoral students.

16. In this Report, we only publish data that is created by descriptive statistical methods where checking the hypothesis testing indicates a significant correlation.

17. For a detailed look of the methodology of the interview excerpts published in the Report, see the Research Methodology subsection.

KEY FINDINGS OF THE 2015 SURVEY

Social Situation

As had been the case with previous data collection rounds, the 2015 survey also found rather modest student social mobility: the family background (the parents' level of education) and the place of residence largely determine the level of education students can attain. Family origins also have a strong influence on the subjective financial situation and thus on one's vision for the future and perceived career perspectives. Students coming from families living in Budapest where the parents have diploma can expect financial support from their parents much more frequently. It is, however, possible to compensate for the disadvantages, at least partially, by taking advantage of the social support programs, academic scholarships, student loans, and in some cases, by working alongside college.

Working and settling abroad

63 percent of the students stated that they would be willing to work abroad for a shorter period. 52% reported to be willing to work abroad for longer (e.g more years), while 37 percent wish to settle abroad. Though two years ago we did not literally ask the same questions, it is still true that every fourth student thought it likely, and another 7 percent considered it certain, that they would live abroad. Thus we can say, albeit cautiously, that the willingness to migrate abroad for the long term has increased somewhat among college and university students. How serious the intention behind the survey responses, we do not know; nevertheless, a not insignificant part of the students "wishing away" have already taken some specific preparatory measures (collecting information, looking for accommodation etc.). Language skills and having previous experience of studying or working abroad increases the willingness for both temporary and long term migration. More students indicated envisaging their future abroad among those who saw their own future as uncertain and their job seeking potential as unfavorable. The willingness to migrate was practically the same for respondents with a richer or poorer background, or for children of college graduates and of less educated parents. The willingness to migrate was significantly smaller among respondents coming from religious families living in rural areas and voting for the government, although the explanatory potential of party preferences was rather limited.

Political attitudes and preferences

The political disillusionment of students grew further: the word “politics” calls forth, even more frequently than before, associations with concepts having a negative connotation, such as, first and foremost, corruption. Respondents’ interest for politics, as well as their willingness to vote also decreased from the levels recorded two years before.

To some extent, party preferences also indicate increasing disillusionment: the mainstream parties (Fidesz and parties of the left) fared significantly worse among the students in higher education not only compared to these parties’ share of political support among the general population, but also when contrasted with our data collection two and four years ago. On the other hand, support for Jobbik and LMP grew significantly: the latter was able to garner protest votes especially in major cities and the capital, whereas the former managed to pull off this feat almost everywhere (but still especially forcefully in the countryside). Jobbik, LMP and Fidesz can count on, respectively, 35, 25 and 21 percent of those able to name a party they endorse, whereas no more than 14 percent expressed willingness to vote for the parties on the left (i.e., MSZP, DK, Együtt and PM) altogether.

Jobbik’s voter base is mainly defined by male students in undergraduate programs whose parents had no college/university education and are religious on their own terms. To a larger extent, LMP voters tend to be female, non-religious, from highly qualified urban families, pursuing MA or PHD degrees. The most characteristic traits of Fidesz-voting students include being religious, feeling more secure concerning the future; many attend undivided university programs (i.e. Law School and Medical School). Left-leaning students are less religious; more often have highly educated parents, and are mostly female with origins in major cities. We wish nevertheless to emphasize that these correlations only indicate beyond-average representation, but not exclusivity: it is first and foremost true for Jobbik and LMP that they have high levels of support in a variety of social groups.

Social and political participation

Social participation of students is almost exactly at the same level as used to be in 2013: 40 percent of students are not linked to any organization of civic or public life whatsoever. The most popular affiliation has to do with sports associations, which can hardly be considered public life organizations. 19 percent of students are members of some professional/scientific organization; 17 percent belong to cultural organizations or organizations focused on traditions/cultural heritage; 17 percent of students are members of religious organizations, 14 are affiliated with student bodies, while 10 percent of students have joined environmental associations. A larger proportion of students at colleges/universities with a religious affiliation are members of NGOs; the same holds for students in higher level (graduate or postgraduate) programs. On the other hand, no difference in terms of party preference was registered.

The frequency of what is referred to as forms of direct democratic participation has not undergone substantial change in terms of overall frequency over the last two years among the students. Noticeable shifts have nevertheless occurred at the same time concerning certain specific forms of participation: far fewer people take part in demonstrations (20%), but it has “became fashionable” to donate money to NGOs and other public organizations (28%). The signing of protest petitions and the collection of signatures still remain the most popular (29 and 27%) forms of participation. Finally, one in five students indicated that they had contacted a politician, or boycotted a product for political reasons.

SOME MAJOR RESULTS IN DETAIL

Financial background¹⁸

According to the results of the Active Youth in Hungary 2015 study, the revenue structure of Hungarian full-time university and college students depends on the financial situation of their families, given that 75% receive financial support from their parents. For 41 % of these students, this revenue is supplemented by an academic study grant and / or own work income, or, in some cases, a student loan. 20 percent of college students are in need of regular social assistance. On average, students rely on two sources of income.¹⁹

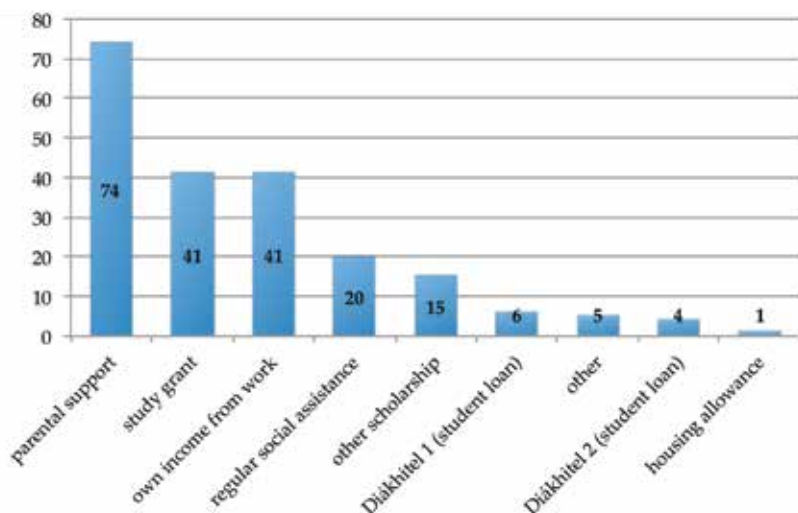
By their own admission, Hungarian university and college students live on around HUF 68,000 (~ € 218) monthly.²⁰ This result should, however, be treated with caution for a variety of reasons. Firstly, the respondents only gave estimates concerning their own income level. Secondly, it is often quite difficult to separate parental support from one's own income. We believe that when it comes to determining the total revenue, it is preferable to use the mode of the revenue instead of its mean, i.e. its most frequent value and its median, or median value, which are both HUF 50.000 (~160 €). According to the students' own estimates, therefore, an "average" Hungarian student enjoys a monthly income of approximately 50,000 HUF.

Overall, full-time students do not view their financial situation as unfavorable. About six tenths of respondents can comfortably make ends meet by managing their funds intelligently, while 23 percent actually claim to be living without pecuniary problems. In contrast, one percent report to be living under adverse conditions (i. e., in deprivation), and another 2 percent stated facing recurring financial troubles month after month. We must highlight the fact that compared to the last data collection carried out two years previously, subjective income attitudes changed in a favorable direction.

18. The revenue figures are based on the students' own estimates. We believe that this entails a high level of uncertainty: the actual income and expenditure amounts may deviate from the reported values. Nevertheless, we assume that the trends and basic relationships can be well estimated based on the results below.

19. It is worth noting that the proportion of those who refused to fill in the survey questions concerning their revenue structure was surprisingly low: two percent only.

20. 1 €=312 Ft.

1. Figure.

Revenue structure of the students*

Based on a joint analysis of multiple responses (%)

* Source of Data: students' self-assessment.

Source: Active Youth in Hungary, 2015. The authors' calculations.

Studying, working and settling abroad

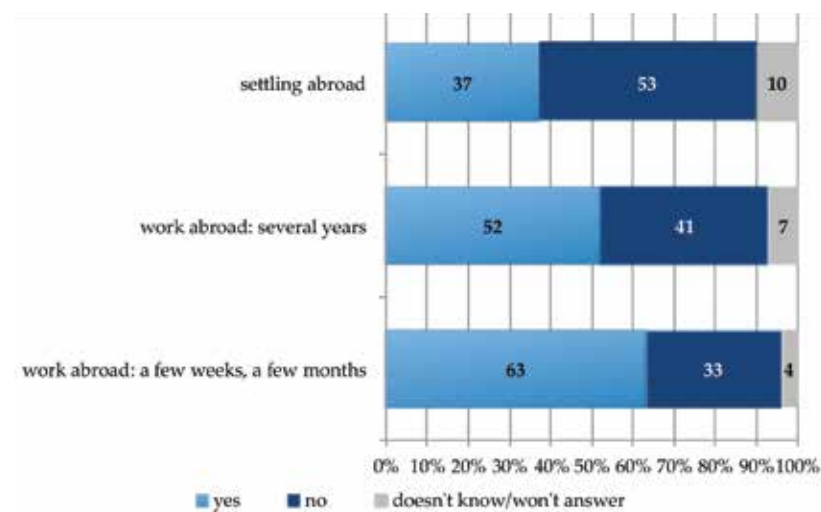
18 percent of current Hungarian college and university students plan to spend an extended period pursuing studies abroad. We should underline that the question we asked concerned not a scholarship lasting a couple of months (such as the Erasmus scholarships), but rather a one-year or multi-year training, i.e. an extended period abroad. It is among doctoral students that the highest proportion wanted to study abroad for an extended period, while the lowest share was recorded among master's students (6%).

63 percent, that is, nearly two-thirds of Hungarian full-time college and university students are “flirting with the idea” of going abroad for work for a few weeks or months. As shown in the following figure, students are able to firmly assume a position on this issue, since the rate of uncertain respondents was 4 only percent.

As was the case for previous employment abroad, planned future short-term work was not related either to the traditional socio-demographic and socio-cultural variables. Plans of working abroad for a few months seem to occur somewhat more frequently among female students. Overall, one can still state that independently from their political identity, preferences, and family background, more than 60% of Hungarian university and college students would like to work abroad for a few weeks or a few months.

The proportion of those “flirting with the idea of” migrating abroad in 2015 increased further. Currently 37 percent say they have plans of settling in a foreign country. The highest migration potential characterizes students who refer to themselves as liberal, left-wing and specifically, with pro-European inclinations, who are dissatisfied with the current system, and who perceived a democratic deficit even in the very potentials of replacing the government or the freedom to criticize it. Students intending to abstain from voting constitute one of the groups most definitely “wishing away”. Young people voting for the present government manifest a characteristic difference: only 29 percent of these students imagine a permanent career abroad, while the supporters of Jobbik are in the middle ground in this regard with 37 percent (leftist and especially undecided voters have higher values).

The reason for migrating abroad are, above all, material: it is easier to make a living abroad, standards of living are higher, and a lot more money can be put aside. By comparison, all other kinds of motivation are several orders of magnitude weaker – these include “a sense of adventure”, broader job opportunities, the family being based abroad, or even a better recognition of one's expertise.

2. Figure.

Are you planning to go work abroad for a few weeks, a few months or to live abroad?

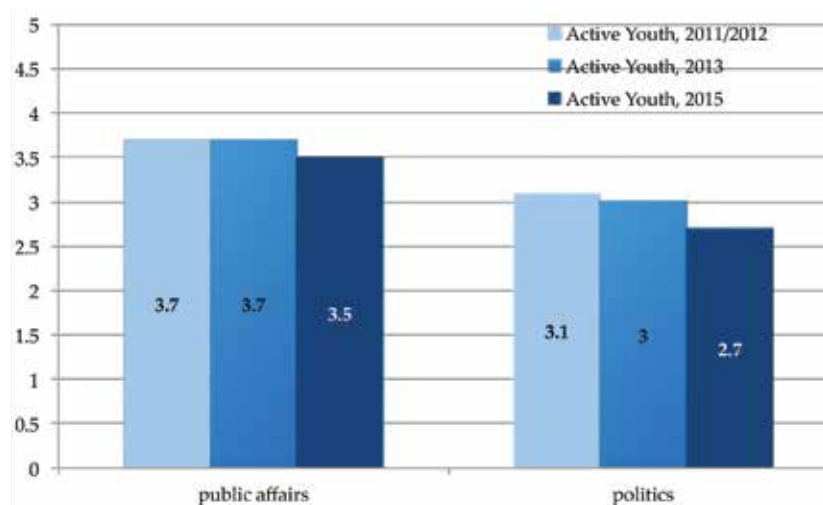
Distribution in percentages

Source: Active Youth in Hungary, 2015. Authors' calculation.

The perception of politics

One of the methodological innovations of the Active Youth in Hungary Research, that was also taken favorably by the scientific community, consisted in distinguishing between an interest in politics and in public affairs, or more broadly, between the very notions of politics and public affairs (SZABÓ–OROSS 2012). A significant majority, i. e. 53 percent of Hungarian university and college students indicated some level of interest for public affairs and social problems, while the proportion of those who showed no interest was around 12 percent. Compared to the last two data collection cycles, the share of students showing interest decreased somewhat (3.5 average point instead of 3.7 points previously).

Interest in politics, however, decreased significantly over two years. Student opinion changed significantly by 2015: while previously, about one third of students belonged among those who showed some interest in politics, and about 35-38 percent among those without such an interest; by the year 2015, the respective figures were 27 percent of students interested in politics vs. 45 percent for students without such an interest.

3. Figure.

To what extent are you interested in social issues and public affairs? How much are you interested in politics?

Mean values from 1–5 scales (1=not interested at all, 5=very much interested)

Source: SZABÓ–OROSS 2012 and Active Youth in Hungary, 2013 and 2015. Authors' calculation.

When exploring the reasons, one should bear in mind the changes in the research methodology: instead of collecting data partially online, data collection was carried out through face-to-face interviews. Over and beyond this change, however, the following graph should also be considered. In the course of only two years, associations linked to politics switched from a mostly negative context to an utterly negative context.

Political party preferences

Among the published results from the earlier Active Youth in Hungary research rounds (2011-2012 and 2013), the greatest media coverage was received by probably the party preferences of university and college students. In 2011 19 percent of students in higher education identified themselves as voters for Jobbik, 18 percent were LMP supporters, while 15 percent would have voted for Fidesz–KDNP²¹.

Compared to late 2011/early 2012, the political situation changed on a number of accounts, since there were parliamentary elections in 2014. The election was won by a two-thirds majority by the Fidesz–KDNP coalition, facing the parties of the left joined in a temporary alliance and the ambitious Jobbik. LMP was unable to gain significant strength as compared to its 2010 results; it even lost some of their earlier support by 2014. This election, or rather, its social perceptions undoubtedly reordered the previously existing balance of power. Jobbik seems to be at least as likely a challenger of Fidesz–government as the left.

It should be emphasized that our study explored not the totality of Hungarian youth, that is, the entire 15–29 age group, but only a specific segment thereof, i.e. the population of the full-time college and university students. The following data need to be analyzed in the light of these comments. During April 2015, our research conducted by 800 face-to-face interviews recorded substantial changes in party preferences compared to the year 2013. Nevertheless when one also includes the results from four years before, that is, from the turn of 2011/2012, the changes will not appear to be as significant. The key points are as follows:

1. Following the first two research rounds, our third survey also demonstrates that Jobbik is the most popular political party among college and university students. The party could count on 19 and 17 percent of support four years ago and two years ago, respectively. In 2015, this figure has increased to 20 percent, i.e. roughly the original level recorded four years earlier. In contrast with earlier years, when Fidesz and LMP (complemented by Együtt2014-PM) enjoyed support of roughly the same order of magnitude, by 2015 the radical party has taken the lead by a wide margin.

21. Party names in English: Jobbik (Movement for a Better Hungary); Fidesz (Alliance of Young Democrats); LMP (Politics Can Be Different); MSZP (Hungarian Socialist Party), DK (Democratic Coalition, party of former PM Ferenc Gyurcsány); Együtt 2014 (Together 2014, party of former PM Gordon Bajnai); PM (Dialogue for Hungary).

2. Just like four years ago, LMP is the second most popular party (14.5%) among full-time university and college students in 2015. Support for LMP showed great variation in the course of the three data collection rounds. It started with high levels of support, but the then recently established Együtt2014–PM alliance filled some of the political space LMP could have occupied, and students turned towards the new, fresh formation. By 2015, however, in the wake of the disintegration of the left-wing forces, the “order” characteristic from 4 years before has been restored, with LMP once again becoming the second most popular political party among full-time students.
3. According to our data, support for Fidesz–KDNP amounted to 15 and 16 percent of the total sample in the first two data collection rounds (around the turn of 2011/2012, this was sufficient for the third position, whereas in 2013, Fidesz could occupy second the place in the imaginary ranking). In 2015, however, the proportion of those who would vote for the ruling governmental alliance is substantially lower than either of the previous results (12%). Consequently, Fidesz has been taken over by LMP in the order of political support, lagging behind Jobbik by a wide margin.
4. At the time of our previous study, we wrote that the new party alliance on the left, Együtt2014–PM “came, saw, and achieved a relative victory, given that the organization that had just barely come to life at the time of the data collection could rely on the support of 14 percent of Hungarian full time students, and was thus the third most popular political party” in 2013. By 2015, however, the situation of the alliance changed dramatically. Not only did Mr. Bajnai Gordon²² give up on his ambitions to become prime minister in the election campaign, but he in fact also gave up on politics altogether. Együtt and PM went on their separate ways; their supporter base among the total adult population is currently around 1 percent.²³ Among full time university students, the two parties enjoy 4 percent of support together and only 3 and 1 percent when considered separately. Although we do not have direct proof for this, we are of the opinion that some of their supporters seeped back to LMP, whereas others have become voters without a party, and are to be found among the uncertain or those who refuse to give an answer.
5. The support for traditional left-wing parties, i. e. MSZP and DK is below 5 percent in the overall student population. MSZP preserved its 3 percent voter base, while DK stands at 2 percent. It is apparent that the left performed even worse overall than earlier among university and college students: the four parties altogether managed to secure only 7 percent of the students’ support, performing well below their average values in the general population.

22. Prime minister from 2009 to 2010.

23. Source: *Stabil erőviszonyok a pártok között*, („Unchanging power relations among the parties”) <http://ipsos.hu/hu/news/stabil-eroviszonyok-partok-kozott>. Last accessed on 15 May 2015.

6. Compared to the previous research cycles, the proportion of undecided students (adding together the response groups “does not know”, “will not answer” “will not vote”) increased slightly: in 2011 and 2013 they made up 39 percent, while providing 41 percent of the student population in 2015.
7. In spite of the fact that the preferences of college and university students significantly differ from those of the overall population, the fluctuation of data has followed similar trends in our surveys as in the total population. According to the data from all the pollsters, Jobbik is at the peak of its career so far in the overall population, while support for Fidesz in April 2015 is well below the level measured in March–April 2013 and the turn of 2011–2012. LMP performed well in the course of the first and the third research cycles, also in the overall population, but was at a low ebb at the time of the second cycle, in the wake of the party split. Finally, the setback of left-wing parties is not only conveyed by our research, given that a downward trend can be observed in the overall population, when compared with the previous period.

1. Table

Party preferences among all respondents in the course of the Active Youth research cycles
(Total student population, distribution in percentages)

parties	Active Youth 2011. XII./2012. I.	Active Youth 2013. III. – IV.	Active Youth April 2015.
Jobbik	19	17	20
LMP*	18	8	14
Fidesz	15	16	12
Együtt, PM**	–	14	4
MSZP	5	3	3
DK	3	1	2
other party	1	2	3
none of the above	–	–	2
will definitely not go to vote at all	9	6	9
doesn't know	25	24	19
won't answer	5	9	13

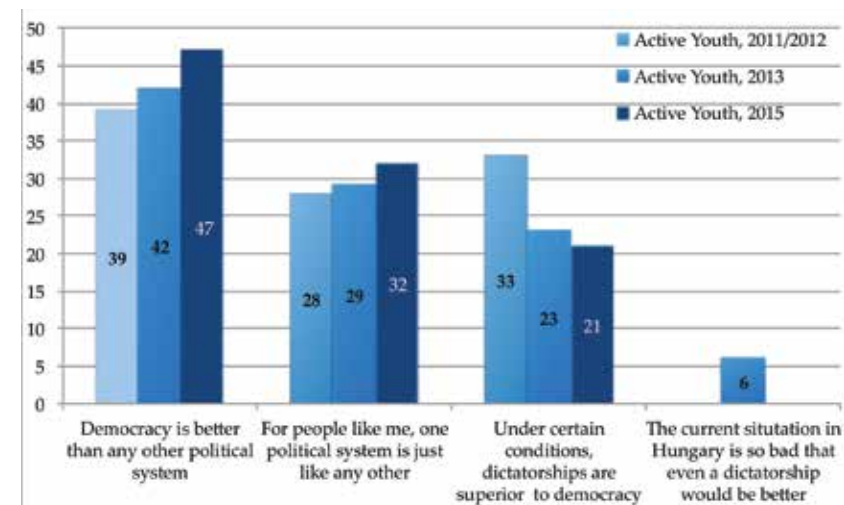
* In April 2015, we measured the two parties separately. Support for Együtt was 3%, while PM could rely on 1% of students’ votes. The two separate parties are treated together only for technical reasons having to do with the publication.

The gender of the student respondent is an important indicator for party preference. Almost four tenth of male students would vote for Jobbik; thus Jobbik is a lot more “masculine” as a party than its competitors (RÓNA–SÖRÉS 2010). Meanwhile, a higher-than-average percentage of women would vote for LMP.

Students’ political preferences are fundamentally segmented by their permanent residence according to settlement type. Arguably, a marked difference can be seen between the party preferences of young people from the capital, from major cities and smaller settlements/villages. Among students from the capital, the most popular political party is LMP, while support for left-wing parties is also significantly high (25 percent altogether). While Jobbik ranks at 35 percent among those willing to name a party they endorse, their proportion among university students in Budapest is practically half that value, at 18 percent. Jobbik is most dominant in the countryside. Protest against the “old” parties is embodied by Jobbik in the countryside and by LMP in the capital.

Attitudes towards democracy

In April 2015, 47% of full time students believed that democracies are superior to any other political system. According to our analyses, the number of respondents supporting democracy increased to some extent with each data collection cycle (although we do not actually know what this concept means for young people). This figure, however, still cannot be considered high as it is; it has only caught up with the level measured for the entire 18–29 age group in the Youth2008 (Ifjúság2008) study. Furthermore, the share of respondents one could refer to as “system skeptics”, who believe that “For people like me, one political system is just like any other” also grew (32%). All of the above resulted in a significant decrease of students endorsing the statement that “Under certain circumstances, dictatorships are superior to democracies,” by 12 % compared to levels recorded 4 years previously and by two percentage points in comparison with two years before. We should make it clear, however, that the question was formulated slightly differently in 2013, because a new question was introduced in an experimental fashion into the original one. “The current situation in Hungary is so bad that even a dictatorship would be better” – this option was chosen by six percent of students in 2013. In our 2015 research, we returned to the original formulation of the question.

4. Figure.

Which of the following statements is closer to your opinion?
(Distribution of respondents in percentages)

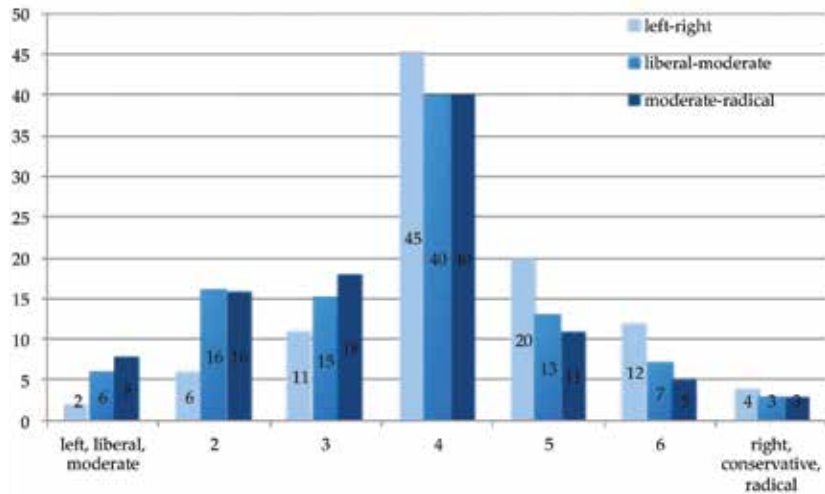
Source: Active Youth in Hungary 2011/2012, 2013 and Active Youth in Hungary 2015. Authors' calculation.

In choosing between various political systems, the supporters of democracy first and foremost consist of the following groups: students from the capital, students whose father also had a degree, and female students. Dictatorship on the other hand is endorsed at higher-than-average rates by college and university students living in villages, students whose father had been poorly educated, and male students.

Political and ideological bonds

In general one can say that based on their self-assessment, Hungarian university students are more right-wing, clearly of liberal inclinations and definitely moderates. After several years of analysis, the ideological orientation of students seems rather fixed, almost constant.

5. Figure.

Please characterize yourself using the following trait pairs.
Distribution of values on a 1 to 7 scale

Source: Active Youth in Hungary, 2015. Authors' calculation.

Organisational affiliation

Sports clubs are the key elements of the organizational network of the Hungarian students. It would probably be slightly exaggerated to classify these as political in nature. The second most popular form of organization consists in professional or scientific organizations, to which to one in five young people are linked. This is followed by associations pursuing cultural activities and honoring traditional customs, arts groups, religious organizations and communities. Like two years ago, about 40 percent of Hungarian university and college students are not associated with any formal organization in 2015. The share of students with links to a single organization has also remained constant (28 percent).

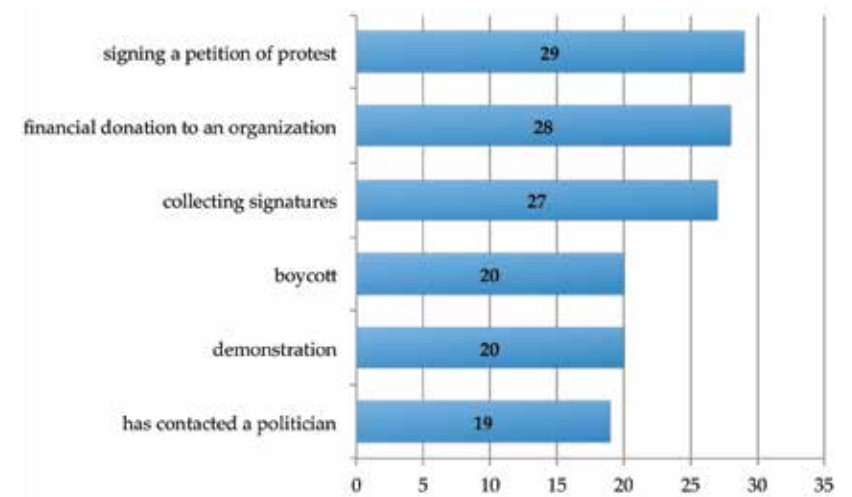
Direct participation in democratic actions

In 2015, the most popular form of protest - perhaps accompanied by the weakest engagement or commitment - were signing petitions in protest (29 percent). Two years ago, 30 percent of the students echoed this view, that no significant movement in this area.

It became increasingly popular in Hungary for NGOs, or even investigative news portals to ask the public that agrees with them to support their work by donating

money. Whereas 16 percent of the student respondents said they had donated money to an organization, this form of participation grew by more than one and a half times by 2015 (to 28%). As it had been the case in 2013, participation in collections of signatures remained the third most popular form of participation (to 27% now compared to 30% two years ago).

Important changes have taken place in terms of protests as compared to 2013. By 2015, spontaneous demonstrations and street protests declined among students. This year, 20 percent of students indicated that they had participated in demonstrations, whereas references to spontaneous demonstrations fell below 10 percent.

6. Figure.

Have you ever participated or engaged in any of the following activities?

Distribution of "yes" answers exceeding 10 per cent

Source: Active Youth in Hungary, 2013. Authors' calculation.

FIGURES AND TABLES

1. Figure. Revenue structure of the students?* Based on a joint analysis of multiple responses (%)	72
2. Figure. Are you planning to go work abroad for a few weeks, a few months or to live abroad?Distribution in percentages	73
3. Figure. To what extent are you interested in social issues and public affairs? How much are you interested in politics? Mean values from 1–5 scales (1=not interested at all, 5=very much interested)	74
4. Figure. Which of the following statements is closer to your opinion? (distribution of respondents in percentages)	79
5. Figure. Please characterize yourself using the following trait pairs. Distribution of values on a 1 to 7 scale	80
6. Figure. Have you ever participated or engaged in any of the following activities? Distribution of “yes” answers exceeding 10 per cent	81
1. Table Party preferences among all respondents in the course of the Active Youth research cycles (total student population, distribution in percentages)	77

BELVEDERE MERIDIONALE
BUDAPEST, 2015